

PERUS- JA IHMISOIKEUDET OPETUS- JA KASVATUSALALLA

Oikeudellinen ja pedagoginen opas
alan opiskelijoille ja asiantuntijoille

Tuija Kasa, Kristiina Kouros & Piatta Skottman-Kivelä

Julkaisija

Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta

Toimitus

Tuija Kasa, Kristiina Kouros

Kirjoittajat

Tuija Kasa, Kristiina Kouros, Piatta Skottman-Kivelä, (Esipuhe) Pasi Pölönen

Kuvalähteet

Pixabay.com (vapaa pixabay lisenssi)

Graafinen suunnittelu ja taitto

Riikka Hyypiä, Unigrafia

Materiaalin käyttö

CC-NC

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

ISBN 978-951-51-5982-3

Unigrafia, Helsinki 2020

SISÄLLYS

Esipuhe	4
Johdanto	5
Oppimateriaalin esittely	6
OSA 1 Mitä jokaisen opettajan tulee tietää perus- ja ihmisoikeuksista?	7
Mitä perus- ja ihmisoikeudet ovat?.....	9
Perus- ja ihmisoikeudet oikeusjärjestelmässä	10
Ihmisoikeusjulistukset ja -sopimukset	10
Perustuslaki ja perusoikeudet.....	11
Arvot, oikeudet ja velvollisuudet	12
Oikeus osallistua.....	13
Lapset haluavat tulla kuulluiksi ja osallistua.....	13
Mitä ihmisoikeuskasvatus on?	14
YK:n julistus ihmisoikeuskasvatuksesta.....	14
YK:n ihmisoikeuskasvatusohjelma	15
Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus	15
Ihmisoikeuskasvatus Suomessa	15
Matka ihmisoikeuksista paikalliseen opetussuunnitelmaan.....	16
Onko opetus- ja kasvatusalalla ihmisoikeusongelmia?	17
Paljonko opetustoimesta kannellaan?	17
OSA 2 – Tapauksia ja tehtäviä: Miten toimit arjen haasteissa?	18
Teemaosien rakenne: oikeudellinen perusta, arjen haasteet, tehtävät, kantelut ja ratkaisut	19
Pedagogiset vinkit osaan 2: miten käytän materiaalia?.....	20
Oikeudellinen perusta	21
TEEMA 1 Turvallinen opiskeluympäristö	22
TEEMA 2 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	25
TEEMA 3 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto	31
TEEMA 4 Vammaisia lapsia ja nuoria koskevia erityiskysymyksiä.....	34
TEEMA 5 Uskonto ja katsomukset	38
TEEMA 6 Työrauha	43
TEEMA 7 Sananvapaus	48
TEEMA 8 Hyvä hallinto ja päätöksenteko	52
TEEMA 9 Koulukuljetukset.....	56
TEEMA 10 Kodin ja koulun yhteistyö	59
Lähteet	62

ESIPUHE

Perus- ja ihmisoikeudet ovat demokraattisen yhteiskunnan tärkeitä lähtökohtia, näin myös opetus- ja kasvatusalalla. Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että näistä lähtökohdista pidetään kiinni. Kyse on paitsi lain noudattamisen ja hyvän hallinnon toteuttamisen valvonnasta, myös laajemmin perus- ja ihmisoikeuslähtöisestä tarkastelusta.

Oppimistulokset suomalaisessa peruskoulussa ovat maailman kärkitasoa. Laillisuusvalvojana oikeusasiamies ei käsittele pedagogiikkaan liittyviä asioita. Opetus on luonteeltaan pitkälti tosiasiallista hallintotoimintaa ja palvelevaa hallintoa. Peruskoulut hoitavat opetus- ja kasvatustehtävää, mutta ne ovat myös hallintoviranomaisia. Niissä toimivien on hallittava hyvän hallinnon perusteet ja kyettävä vastaamaan vaatimuksiin, joita juontuu paitsi perusopetuslaista ja -asetuksesta, myös muun muassa hallintolaista, oppilas- ja opiskelijahuoltolaista, lapsen oikeuksien sopimuksesta, lastensuojelulaista ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta sopimuksesta. Laillisuusvalvonta voi astua mukaan kuvaan näissä lainsoveltamistilanteissa.

Toiminnan ja sitä koskevien oikeudellisten normien moninaisuus tekee kentästä opettajalle vaativan. Keskeinen haaste on huomioida lasten autonomia samalla kun haetaan tasapainoa oppivelvollisuuden toteuttamisen ja oppilaalle kuuluvien oikeuksien toteuttamisen välillä.

Käsillä oleva oppiaineisto ja käytännön elämästä johdetut harjoitustehtävät toimivat nähdäkseni erinomaisesti opetus- ja kasvatustilan ammattilaisille keinona syventää osaamista ja ymmärrystä sekä oppilaiden että kasvatustilan viranomaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Uskon ja toivon, että aineisto antaa osaltaan tukea arjen välillä vaativaankin työhön.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

JOHDANTO

Opetus- ja kasvatusalalla ollaan päivittäin tekemisissä perus- ja ihmisoikeuksien kanssa. Ihmisoikeudet liittyvät eettisiin kysymyksiin, yhteiskunnalliseen keskusteluun, politiikkaan, arjen ilmiöihin ja oikeudelliseen sääntelyyn. Tämä oppimateriaali käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia kasvatusalalla erityisesti oikeudellisen sääntelyn pohjalta nivoen sitä yhteen arjen tilanteisiin kasvatusinstituutioissa. Tehtäväesimerkit on koottu eduskunnan oikeusasiamiehen kanteluratkaisuihin nojaten.

Oppimateriaali selkeyttää arjen haasteiden arviointia oppilaiden, opettajien ja muiden opetustoimen toimijoiden oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta. Lisäksi se auttaa opettajaa hänen tehtävässään ihmisoikeuskasvattajana ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. Näihin tehtäviin opettajaa velvoittavat lainsäädäntö, valtakunnalliset opetussuunnitelmat ja ammattietiikka.

Materiaalia on testattu demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen pilottikursseilla Helsingin yliopistolla (Ihmisoikeudet, demokratia, arvot ja dialogi kasvatuksessa -hanke 2018–2019). Perus- ja ihmisoikeusjuridiikan avaaminen ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen käyttö oppimateriaalina sai opettajaksi opiskelevilta innostuneen vastaanoton ja siksi halusimme tuoda ne laajempaan käyttöön.

Eduskunnan oikeusasiamies on tukenut materiaalin tuottamista paitsi taloudellisesti myös antamalla asiantuntevaa tukea sisällön suunnitteluun. Kiitämmekin vanhempaa oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelää ja apulaisoikeusasiamies Pasi Pölöstä kommentteista. Oppimateriaalin tekijöinä vastaamme tietenkin mahdollisista virheistä ja puutteista.

Toivomme, että tämä oppimateriaali auttaa opettajaksi opiskelevia ja muita opetus- ja kasvatustalon toimijoita ymmärtämään paremmin heidän perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä oikeudellisia velvollisuuksiaan ja antaa siten tukea ammatinharjoittamiseen.

Samalla toivomme, että se vahvistaa opettajien ammattiympäystä heidän tärkeässä tehtävässään jokaisen oppilaan ihmisarvon vahvistajana.

Helsingissä 23.3.2020

Tuija Kasa
Projektisuunnittelija, väitöskirjatutkija

Kristiina Kouros
Oikeusasiamiehensihteeri

OPPIMATERIAALIN ESITTELY

Oppimateriaali on tarkoitettu opetus- ja kasvatustieteen opiskelijoille ja asiantuntijoille

- Opettajankouluttajille ja opettajaksi opiskeleville: tehtävät sopivat osaksi opettajan pedagogisia opintoja
- Opettajille, rehtoreille ja opetustoimen johtajille: osaamisen vahvistamiseksi ja avuksi arjen haasteisiin

Aineistoa voi käyttää osana luentoharjoituksia, ryhmätehtävinä tai rooli-peleinä. Se toimii myös itseopiskelumateriaalina ja osa siitä on sisältönä Helsingin yliopistolla tuotetun demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen verkkokurssissa. Tarkemmat pedagogiset vinkit on koottu oppimateriaalin osan 2 alkuun.

Oppaan rakenne

OSA 1: Mitä jokaisen opettajan tulee tietää perus- ja ihmisoikeuksista?

- Mitä perus- ja ihmisoikeudet ovat?
- Mitä ihmisoikeuskasvatus on?
- Matka ihmisoikeuksista paikalliseen opetussuunnitelmaan

OSA 2: Tapauksia ja tehtäviä

- Arjen haasteita. Miten toimit?
- Pedagogiset tehtävät
- Oikeusasiamiehelle tehtyjä kanteluita ja niihin annettuja ratkaisuja

Kumpikin osa toimii itsenäisenä kokonaisuutena. Esimerkiksi tehtäviä voi tehdä osasta 2 suoraan ja halutessaan syventää taustaa osan 1 teorialla.

Tärkeää oikeusasiamiehen tehtävästä ja ratkaisuista

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on perustuslain mukaan valvoa, että tuomioistuimet, viranomaiset, virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muut julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Lainsäädännöstä Suomessa vastaa eduskunta. Perusoikeuksien tulkinta on puolestaan viime kädessä perustuslakivaliokunnan tehtävä.

Oikeusasiamiehen ratkaisut on annettu aina juuri kyseiseen kanteluun liittyvien tosiasioiden ja kyseisenä ajankohtana voimassa olleen lainsäädännön pohjalta perus- ja ihmisoikeuksia koskeva sääntely huomioiden.

Oikeusasiamiehen lisäksi ratkaisuja kanteluihin tekevät kaksi apulaisoikeusasiamiestä ja apulaisoikeusasiamiehen sijainen. He käyttävät ratkaisuissaan itsenäisesti samoja valtuuksia kuin oikeusasiamies. Apulaisoikeusasiamiehet eivät siten ”avusta” oikeusasiamiestä.

OSA 1¹

Mitä jokaisen opettajan tulee tietää perus- ja ihmisoikeuksista?

KUVA: Ihmisoikeudet ovat oikeutta, arvoja, politiikkaa ja arkea.

1 Tässä osiossa on hyödynnetty Ihmisoikeuskeskuksen (2017) tuottamaa asiantuntijaluentosarjaa perus- ja ihmisoikeuksista. Osoite löytyy lähdeluettelosta.

- Perus- ja ihmisoikeudet ovat **osa oikeusjärjestelmää**. Ne perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja perustuslaissa vahvistettuihin perusoikeuksiin, joita kansallinen lainsäädäntö täsmentää. Ihmisoikeudet ovat myös arvoja, politiikkaa ja arkea
- Opettaja on tehtävässään **julkisen vallan käyttäjä** ja hänen tulee tuntea oman hallinnonalansa lainsäädäntö sekä hallinnon yleislait
- Perus- ja ihmisoikeudet **läpäisevät koulutusjärjestelmän**, paitsi lainsäädäntöön perustuvina oikeuksina ja velvollisuuksina, myös arvoina, oppisisältöinä ja laaja-alaisena osaamisena
- Perus- ja ihmisoikeudet heräävät eloon arjessa, oppilaitoksen **toimintatavoissa ja -kulttuureissa**

MUISTA, että opettaja on yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa turvaamassa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista!

MITÄ PERUS- JA IHMISOIKEUDET OVAT?

Ihmisoikeuksista voidaan puhua oikeuksina, arvoina ja politiikkana. Ne ovat ajoittain kiisteltyjä, mutta niitä ei tule ymmärtää pelkäämään mielipidekysymyksinä, sillä tällöin sivuutetaan niiden oikeudellinen luonne.

Perusoikeudet vahvistetaan kansallisessa valtiosäännössä eli Suomessa perustuslaissa. Ihmisoikeudet vahvistetaan kansainvälisissä sopimuksissa. Sisällöllisesti kyse on pitkälti samoista oikeuksista, joilla turvataan ihmisten vapauksia ja oikeuksia suhteessa julkiseen valtaan ja toisiin ihmisiin.

Suomessa julkisen vallan tulee perustuslain 22 §:n mukaan turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perus- ja ihmisoikeuksia turvaavia velvollisuuksia konkretisoidaan lainsäädännössä, kuten varhaiskasvatus- ja perusopetuslaissa.

Perus- ja ihmisoikeudet konkretisoituvat myös hallinnon yleislaeissa, joita viranomaisten tulee noudattaa. Tällaisia lakeja ovat hallintolaki, kielilaki ja saamen kielilaki, viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettu laki, tietosuoja laki ja sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettu laki.

MUISTA, että perus- ja ihmisoikeuksilla tavoitellaan yhteiskuntaa, joka turvaa yksilön vapauden, osallisuuden, hyvinvoinnin ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuden!

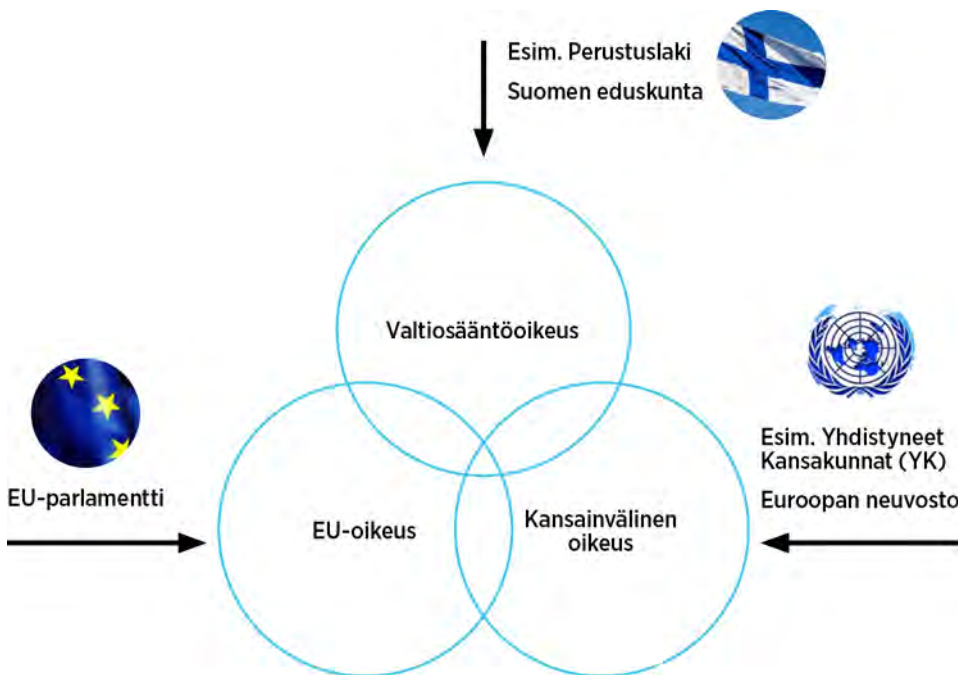
VINKKI Tutustu Ihmisoikeuskeskuksen [luentosarjaan](#) perus- ja ihmisoikeuksista.

Perus- ja ihmisoikeudet oikeusjärjestelmässä

Perus- ja ihmisoikeuksia määrittävät pääosin kolme oikeudenalaa: valtiosääntöoikeus, Euroopan unionin oikeus ja kansainvälinen julkisoikeus.

Perusoikeudet ovat valtiosääntöoikeudessa keskeisessä asemassa. Niistä on säädetty perustuslaissa. Suomessa perustuslain perusoikeussäädökset vastaavat sisällöllisesti kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita.

Kansainvälistä julkisoikeutta syntyy etenkin Euroopan neuvoston (EN) ja Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) puitteissa solmituista kansainvälisistä sopimuksista. Euroopan unionin oikeutta tuottavat puolestaan Euroopan parlamentti ja Euroopan komissio.

KUVA: Perus- ja ihmisoikeuksia määrittävät oikeudenalat ja keskeiset toimijat (Kouros & Ihmisoikeuskeskus 2017).

Ihmisoikeusjulistukset ja -sopimukset

Ihmisoikeusjulistukset ovat poliittisia asiakirjoja, joilla voi olla suurtakin oikeudellista merkitystä. Ihmisoikeussopimukset sen sijaan velvoittavat sopijapuolia oikeudellisesti.

YK:n yleismaailmallista ihmisoikeuksien julistusta (1948) voidaan pitää nykyisten ihmisoikeussopimusten perustana. Keskeisiä ihmisoikeussopimuksia ovat taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS) sekä kansalaisoikeuksia- ja poliittisia oikeuksia (KP) koskevat sopimukset vuodelta 1976.

YK:n temaattisia sopimuksia ovat esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimus, vammaisyleissopimus, kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva sopimus, kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva sopimus ja kidutuksen ja muun epäinhimillisen ja halventavan kohtelun vastainen sopimus.

Suomi on ratifoinut, eli hyväksynyt ja saattanut kansallisesti voimaan kaikki edellä mainitut YK:n ihmisoikeussopimukset.

Euroopan neuvoston toimesta laadittu Euroopan ihmisoikeussopimus ja uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja ovat velvoittavia ihmisoikeusasiakirjoja Euroopan neuvoston jäsenmaille, Suomi mukaan lukien.

Perustuslaki ja perusoikeudet

Suppeassa mielessä valtiosääntö on perustuslaki. Valtiosääntö nojaa vallitsevaan poliittiseen ja oikeudelliseen kulttuuriin. Perustuslaeille on yleismaailmallisesti ominaista erityinen pysyvyys.

Perustuslain sisällöllisiä tehtäviä ovat toimiminen yhteiskuntasopimuksena, valtion oikeudellisena perustana sekä valtion ja yhteiskunnan ohjaaminen. Yhteiskuntasopimuksena se määrittelee poliittisen vallankäytön ehdot, säännöt, rajat ja tavoitteet.

Perusoikeudet määrittelevät valtion ja yksilön välistä suhdetta. Niiden tarkoitus on turvata:

- vapausoikeudet – eli turvata yksilön vapautta julkisen vallan puuttumisilta
- osallistumisoikeudet – eli turvata poliittisen osallistumisen mahdollisuudet ja demokratiaa
- hyvinvointioikeudet – eli turvata yhdenvertaiset tosiasialliset edellytykset taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin
- yhdenvertaisuusoikeudet – eli turvata syrjimättömyys ja yhdenvertaisuuden toteutuminen

Nämä perusoikeudet on kirjattu Suomen perustuslakiin (6–21 §). Perustuslaki turvaa myös ihmisarvon loukkaamattomuuden (1 §).

Lisäksi perustuslain mukaan julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin (2 §) ja julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (22 §).

VINKKI Tutustu perusoikeuksiin pykälä pykälältä.

Ihmisoikeuskeskuksen (2017) tuottamat videot osoitteessa: <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/luentosarja/luento-5-perusoikeudet-suomessa/>

6 § Yhdenvertaisuus

7 § Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

8 § Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

9 § Liikkumisvapaus

10 § Yksityiselämän suoja

11 § Uskonnon ja omantunnon vapaus

12 § Sananvapaus ja julkisuus

13 § Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

14 § Vaali- ja osallistumisoikeudet

15 § Omaisuuden suoja

16 § Sivistykselliset oikeudet

17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

18 § Oikeus työhön ja elinkeinovapaus

19 § Oikeus sosiaaliturvaan

20 § Vastuu ympäristöstä

21 § Oikeusturva

Arvot, oikeudet ja velvollisuudet

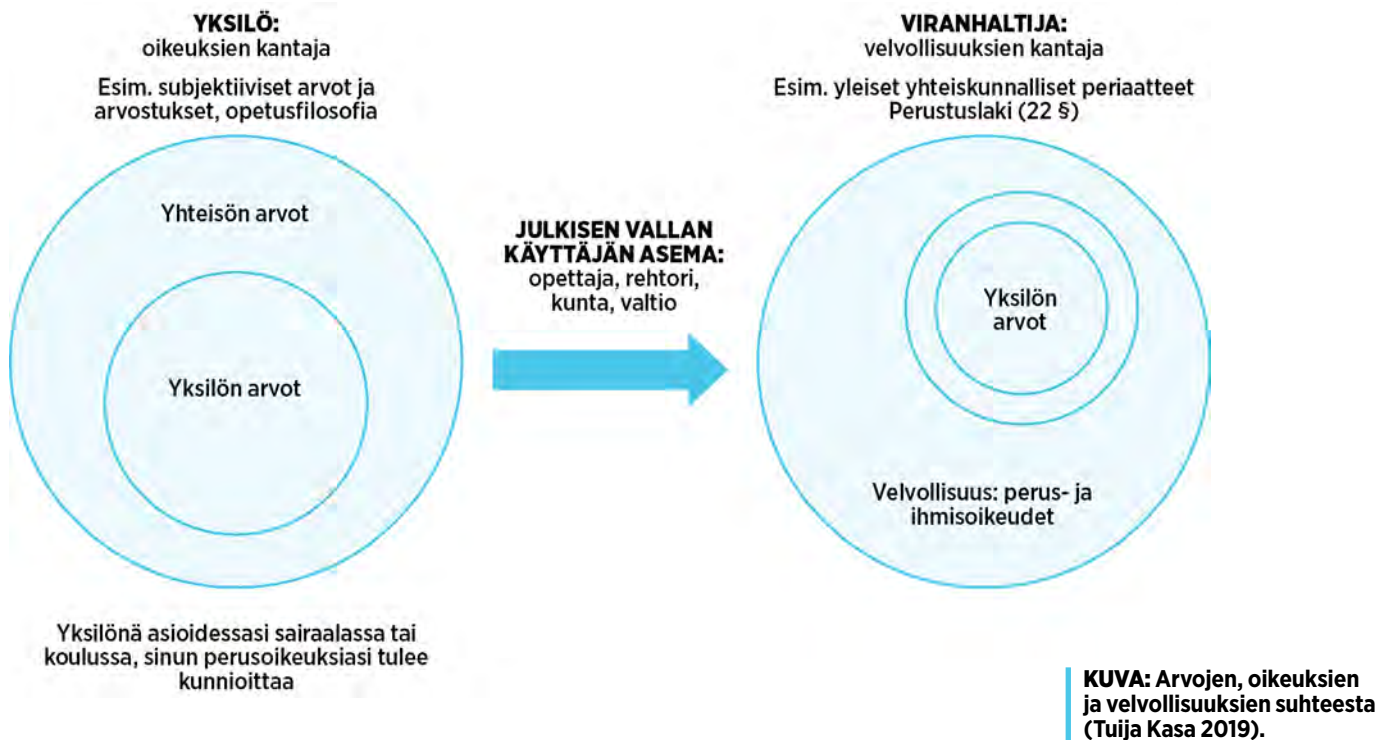
Arvojen, oikeuksien ja velvollisuuksien suhteessa perus- ja ihmisoikeuksia tarkasteltaessa on oleellista erottaa opettajan asema yksityishenkilönä ja viranhaltijana.

Yksityishenkilönä jokaisella on oikeus omiin subjektiivisiin arvostuksiin ja arvoihin. Kun asioit sairaalassa, poliisissa tai koulussa, tulee sinun arvosi kunnioittaa lainsäädännön puitteissa.

Ihmisoikeuspuheessa yksityishenkilö on ”oikeuksien kantaja” (*rights holder*) ja julkisen vallan edustaja ”velvollisuuksien kantaja” (*duty bearer*).

Opettajan yksilölliset arvostukset voivat heijastua opettajan opetusfilosofiaan ja opettajalla saa olla omia mielipiteitä. Kun opettaja toimii julkisen vallan käyttäjänä, tulee hänestä kuitenkin ”velvollisuuksien kantaja”. Opetuksen tulee perustua opetussuunnitelmaan ja oppilaitoksen kaikessa toiminnassa tulee noudattaa lainsäädäntöä.

Opettajalla on myös oikeuksia suhteessa työnantajaan ja oppilaisiin. Opettajalla on esimerkiksi oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, uskonnon-, omantunnon- ja sananvapauteen sekä terveelliseen ja turvalliseen työympäristöön.

VINKKI OAJ on koonnut esimerkkejä opettajan vastuista ja velvollisuuksista ja oikeuksista arkisissa tilanteissa myös tänne. Tutustu myös Haastavat tilanteet arjen työssä -julkaisuun, jossa esitellään yhteistyötä huoltajien kanssa, kanteluita ja ilmoitusvelvollisuutta.

Oikeus osallistua

Julkisella vallalla on velvollisuus edistää yksilön, myös lasten, mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Lasten tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (perustuslaki 6 §).

Vaikutusmahdollisuuksien ja osallistumisen lisääntyminen lisää luotamusta omaan kykyihin, joka on merkittävää koulukulttuurin, oppilaiden hyvinvoinnin ja koulutuksen tehtävän kannalta.

Oppilaitoksissa tulee miettiä rakenteita ja tapoja tukea lasten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, laajemminkin kuin esimerkiksi oppilaskuntien tai nuorisovaltuustojen kautta.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa ”*Lapsen kuuleminen koulun lomajoista*” huomautettiin: ”ettei nuorisovaltuustojen, oppilaskuntien tai vastavien kuuleminen yksin välttämättä toteuta lasten oikeutta tulla kuulluksi siten kuin lapsen oikeuksien sopimus edellyttää. Yksinomaan tällaisia edustuksellisia elimiä kuulemalla jää niiden sisäisten työskentelytapojen varaan, miten laajalti lasten oikeus tulla kuulluksi lopulta toteutuu” (EOAK/6196/2017, s. 2).

Lapset haluavat tulla kuulluksi ja osallistua

Oikeusasiamiehen vuonna 2018 järjestämässä Tunnen perusoikeuteni -kilpailussa lapset tekivät ehdotuksia siitä, mikä perusoikeus Suomesta puuttuu.

Kilpailutöissä moni nosti esiin mahdollisuuden tulla kuunnelluksi ja oikeuden vaikuttaa asioihin. Myös itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen liittyviä aiheita oli esillä.

VINKKI Oikeusasiamiehellä on omat [lasten ja nuorten sivut](#):

The image shows a screenshot of the website for the Oikeusasiamies (Ombudsman for Children and Young People). The header includes the logo and navigation links: "Mitä teemme?", "Voimmeko auttaa?", "Lapsen oikeudet", and "Lisätietoja". Below the header, there is a search bar with three input fields: "Miksi kantelen?", "Mistä kantelen?", and "Miten kantelen?". The main content area features an illustration of a young boy and girl looking at a smartphone. The text at the bottom of the illustration reads "Oikeusasiamies valvoo lasten oikeuksia".

MUISTA,
että kouluissa
opitaan paljon siitä,
miten vaikuttaa
yhteiskunnassa!

MITÄ IHMISOIKEUS- KASVATUS ON?

YK:n julistus ihmisoikeuskasvatuksesta

YK:n ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen julistus (2011) on kasvatusalalle tärkeä ihmisoikeusasiakirja. Sen lähtökohtana on jokaisen oikeus ihmisoikeuskasvatukseen.

Ihmisoikeuskasvatusta on kaikki sellainen koulutus, kasvatusta ja tiedotus, joka tähtää ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitukseen.

Ihmisoikeuskasvatusta antaa ihmisille tietoja, taitoja ja ymmärrystä omien asenteiden ja toimintatapojen kehittämiseksi vahvistamaan ihmisoikeusmyönteistä kulttuuria. Tähän kuuluu sekä omien oikeuksien tunnistaminen että toisten oikeuksien kunnioittaminen. Ihmisoikeuskasvatuksella voidaan siten ennaltaehkäistä ihmisoikeusloukkauksia.

Ihmisoikeuskasvatuksen tulee toteutua seuraavien didaktisten periaatteiden mukaisesti:

Tietoa annetaan

- ihmisoikeuksista (normit, mekanismit, arvot)
- ihmisoikeuksien **kautta** (opetus tapahtuu ihmisoikeuksia kunnioittavalla tavalla)
- ihmisoikeuksiin (opetus voimauttaa kunnioittamaan ja puolustamaan omia ja toisten oikeuksia)

United Nations	A/HRC/RES/16/1
 General Assembly	Distr.: General 8 April 2011 Original: English
<hr/>	
Human Rights Council Sixteenth session Agenda item 3 Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development	
Resolution adopted by the Human Rights Council*	
16/1 United Nations Declaration on Human Rights Education and Training	

KUVA: YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen julistus (2011). Lue lisää: [https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining\(2011\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining(2011).aspx)

YK:n ihmisoikeuskasvatusohjelma

Julistuksen toteuttamista varten YK:lla on maailmanlaajuinen ihmisoikeuskasvatusohjelma, World Programme on Human Rights Education (WPHRE).

Myös YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescolla sekä YK:n alajärjestöillä, kuten lastenjärjestöllä Unicefilla, YK:n pakolaisjärjestöllä (UNHCR) ja YK:n tasa-arvojärjestöllä (UN Women) on ihmisoikeuskasvatustoimintaa.

Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus

Euroopan neuvostolla on demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskeva peruskirja ja ihmisoikeuskasvatusmateriaalia, kuten suomeksi käännetty *Compasito – Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja*.

Ihmisoikeuskasvatus Suomessa

Perusopetuslain mukaan opetuksen tavoitteina on mm. tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksen tulee myös edistää tasa-arvoisuutta. Vastaavia säädöksiä on myös muussa opetusalan lainsäädännössä.

Valtioneuvosto on linjannut ihmisoikeuskasvatusta muun muassa kansallisissa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmissa. Myös demokratia- ja nuorisopoliittiset toimintaohjelmat tukevat ihmisoikeuskasvatusta.

Myös eduskunta on pitänyt ihmisoikeuskasvatusta tärkeänä. Perustuslakivaliokunta on lausunut (PeVL 56/2017 vp) perus- ja ihmisoikeuskasvatuksesta ja -koulutuksesta seuraavasti:

Valiokunta korostaa, että hyvin toteutettu perus- ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus voi vaikuttaa laajasti ja edesauttaa kaikkien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Erityisen tärkeää on vahvistaa opettajien, virkamiesten ja poliittisten päätöksentekijöiden perus- ja ihmisoikeusosaamista sekä kehittää säädöshankkeiden perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia. Valiokunta painottaa myös kuntien ja maakuntien päätöksentekijöiden ja virkamiesten perus- ja ihmisoikeusosaamisen tärkeyttä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä toimivan ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on edistää ihmisoikeuskasvatusta Suomessa.

MUISTA, että opetuksen tavoitteina ovat mm. tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen

Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksien sopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka asettaa valtiolle velvoitteen kunnioittaa ja noudattaa lapsen oikeuksia muun muassa opetuksessa ja

Lasten ja nuorten osallisuus

Opettajien ja kasvattajien tehtäviin kuuluu vahvistaa lasten ja nuorten vaikuttamistaitoja ja kasvattaa ymmärrystä osallisuuden merkityksestä. Sivulle on koottu materiaalia

Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatus

Ihmisoikeuskasvatus tarkoittaa ihmisarvoa kunnioittavan elämäntavan opettamista ja oppimista. Se on ihmisoikeuksiin kasvattamista ja kasvamista. Sivulta saat tietoa

VINKKI Löydät yli 170 vinkkiä opettajille demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen Opetushallituksen sivuilta ”[Demokratia, ihmisoikeudet ja osallisuus](#)”

MATKA IHMISOIKEUKSISTA PAIKALLISEEN OPETUS- SUUNNITELMAAN

Opettajan etiikan perusta ja opetustyön arvolähtökohtana toimii YK:n ihmis-
oikeuksien julistuksessa vahvistettu ihmisarvon kunnioitus.

Perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmis-
oikeudet.

Hallinnonalan erityislainsäädännössä, kuten perusopetus- tai varhaiskas-
vatuslaissa, konkretisoidaan viranomaisten velvollisuuksia perus- ja ihmis-
oikeuksien turvaamiseksi.

Viranomaistoiminnassa perus- ja ihmisoikeudet täsmentyvät myös esi-
merkiksi hallintolaissa ja hallinnon yleislaeissa, joita viranomaisten tulee
noudattaa.

Lisäksi eräät muut yleislait, kuten yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki
sisältävät opetus- ja kasvatusalalle tärkeitä säädöksiä.

Valtakunnalliset opetussuunnitelmat täsmentävät kansainvälisten ihmis-
oikeussopimusten, perustuslain sekä lainsäädännön velvoitteita. Perus- ja
ihmisoikeudet läpäisevät ne arvoina, oikeudellisina velvollisuuksina, laaja-
alaisena osaamisalueina ja joihinkin oppiaineisiin sisältyvinä aiheina.

Paikalliset opetussuunnitelmat ohjaavat lopulta oppilaitoksen käytäntöjä
ja toimintakulttuuria paikallisesti.

**Perustuslaki +
kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja -määräykset**

Kansallinen lainsäädäntö
esim. varhaiskasvatuslaki, perusopetuslaki, ammatillista koulutusta koskeva laki
esim. hallintolaki, tasa-arvolaki, yhdenvertaisuuslaki

**Valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet +
muut hallinnonalan ohjeet ja määräykset**

Paikalliset opetussuunnitelmat
Oppilaitoksen toimintakulttuuri

KUVA: Hierarkia ihmis-
oikeuksista paikallisiin
opetussuunnitelmiin

ONKO OPETUS- JA KASVATUSALALLA IHMISOIKEUS-ONGELMIA?

Suomi on kansainvälisessä vertailussa yksi maailman parhaita maita ihmisoikeuksien toteutumista ajatellen. On kuitenkin lukuisia yhdenvertaisuuteen ja eriarvoisuuteen liittyviä haasteita ja ongelmia, joihin kasvatusalalla pitäisi kiinnittää huomiota. Opetus- ja kasvatusalan perus- ja ihmisoikeusongelmat ovat harvoin oikeudellisesta näkökulmasta niin vakavia, että ne johtaisivat laillisuusvalvojan huomautukseen tai syytteeseen tuomioistuimessa. Usein riittää viranomaisen ohjaaminen, jotta vastaisuudessa virheelliseltä toiminnalta vältyttäisiin.

Puutteellinen tai virheellinen toiminta on kuitenkin aina vakavaa yksilön kannalta. Lakia huolellisesti noudattamalla varmistetaan sekä oppilaan että opettajan oikeusturva.

Ihmisoikeuksiin sisältyy myös ajatus siitä, että ne kehittyvät yhteiskuntien kehittyessä. Aina siis voidaan kehittää lainsäädäntöä ja toimintatapoja sellaisiksi, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla.

Opetus- ja kasvatusalalla mahdolliset ongelmakohdat liittyvän usein turvalliseen opiskeluympäristöön, päätöksentekoon/hyvään hallintoon, koulu- kuljetuksiin, yhdenvertaisuuteen, oppilaishuoltoon, oppimisen tukeen ja erityisen tuen järjestämiseen, uskontoon ja katsomuksiin, työrauhaan ja ojentamiseen/kurinpitoon sekä kodin ja koulun yhteistyöhön.

Eduskunnan oikeusasiamies on myös todennut, että perus- ja ihmisoikeusloukkausten ennaltaehkäisyyn liittyen ihmisoikeuskoulutus on puutteellista (EOA 2019, 123).

Paljonko opetustoimesta kannellaan?

Eduskunnan oikeusasiamies ratkaisee vuosittain lähes 300 opetus- ja kulttuuritoimen alaan liittyvään kantelua ja valtioneuvoston oikeuskansleri reilut 50 opetusalaan koskevaa kantelua. Vuosina 2015–2019 aluehallintovirastoissa käsiteltiin vuositasolla noin 300–400 kantelua.

Kantelija päättää itse, mille viranomaiselle hän kantelun tekee. Usealle viranomaiselle ei kannata kannella samasta asiasta tai yhtä aikaa, sillä viranomaiset eivät käsittele muualla vireillä olevaa kantelua.

Opetus- ja kasvatustoimen laajuuteen nähden kanteluiden määrää voidaan pitää kohtuullisena. On kuitenkin muistettava, että lapset ja nuoret eivät itse useinkaan tiedä mahdollisuudesta puuttua epäkohtiin kantelemalla.

Kanteluissa toistuvat paljon samat teemat, kuten hyvän hallinnon kysymykset, yhdenvertaisuus ja opiskeluympäristön turvallisuus. Kehittämällä osaamista ja parantamalla toimintaa näissä kysymyksissä opetus- ja kasvatusala pystyisi entistä paremmin turvaamaan lasten oikeuksien toteutumisen.

OSA 2 **TAPAUKSIA JA** **TEHTÄVIÄ**

Miten toimit arjen haasteissa?

Osio rakentuu kymmenen teeman ympärille. Teemat on valittu opetus- ja kasvatusalaan liittyvien kanteluiden pohjalta. Jokaisen teeman yhteydestä löydät seuraavilla väreillä arjen haasteet, tehtäviä, pedagogista lisämateriaalia sekä kanteluita ja ratkaisuja.

Teemaosien rakenne: oikeudellinen perusta, arjen haasteet, tehtävät, kantelut ja ratkaisut

Oikeudellinen perusta -sivu

Opetus- ja kasvatusalan asiantuntijan työn **oikeudellinen perusta**. Hyödynnä tätä sivua 21 tehtävien ohella.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

Kuvauksia arkisista haasteista ja pedagogisia tehtäviä.

Roolikortteja ja lisämateriaalia

Joissakin teemoissa löydät arkea kuvaavia roolikortteja tai selvityksiä.

Kantelut ja ratkaisut

Selostuksia eduskunnan oikeusasiamiehelle tehdyistä kanteluista ja niihin annetuista ratkaisuista.

Teemat ovat:

1. Turvallinen opiskeluympäristö
2. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
3. Oppilaisuus, oppimisen tuki ja erityisen tuen järjestäminen
4. Vammaisia lapsia koskevia erityiskysymyksiä
5. Uskonto ja katsomukset
6. Työrauha
7. Sananvapaus
8. Hyvä hallinto ja päätöksenteko
9. Koulukuljetukset
10. Kodin ja koulun yhteistyö

PEDAGOGISET VINKIT OSAAN 2: MITEN KÄYTÄN MATERIAALIA?

Teemoihin liittyviä oikeusasiamiehen ratkaisuja ja tehtäviä voit hyödyntää:

Luennoilla

Voit kuvailla oikeusasiamiehelle tehtyjä kanteluita ja antaa opiskelijoiden arvioida asioita.

Ryhmätehtävinä

Valmiiden tehtävien lisäksi mitä tahansa kante-
lua voidaan yrittää ratkaista ryhmätehtävänä.
Lopuksi ryhmän pohdintaa verrataan oikeusasia-
miehen ratkaisuun ja keskustellaan siitä.

Roolipeleissä

Valmis roolipeli -tehtävä sisältyy joihinkin teemoi-
hin. Sellaisen voi järjestää myös muista teemoista.
Voit myös järjestää leikkimielisen ”oikeudenkäyn-
nin” tai argumentaatioharjoituksen, jossa eri roo-
leja hyödynnetään.

Itsenäisessä opiskelussa

Useimmat tehtävät toimivat ajatuksia ja itseref-
lektiota virittävänä myös itsenäisessä opiskelussa.

Verkkopedagogiikassa

Tehtävät voi porrastaa verkkokurssin osaksi esi-
merkiksi siten, että kantelun faktat tai arjen
kuvaus ja oikeussäännöt aukeavat ensimmäisessä
tiedostossa. Opiskelija saa lukea esimerkiksi nel-
jän kantelun faktat ja valita niistä kaksi, joihin
syvenyy. Tämän jälkeen opiskelija kirjoittaa vas-
tauksensa, miten toimisi tilanteessa. Vastauksen
palauttamisen jälkeen aukeaa oikeusasiamiehen
oikeudellinen arviointi, jonka jälkeen opiskelija
kirjoittaa uuden itsereflektiovastauksen. Siinä
hänen tulee arvioida omaa aiempaa vastaustaan
suhteessa oikeudelliseen arvioon: oliko vastauk-
sissa joitain eroja? Millaisia pedagogisia näkökul-
mia tilanteeseen liittyy?

Huomioitavaa oikeusasiamiehen ratkaisuista

HUOM! Käyttäessäsi eduskunnan oikeusasia-
miehen ratkaisuja oppimateriaalina, muista, että
oikeusasiamiehen tehtävänä on tutkia, onko asi-
assa noudatettu voimassa olevaa lainsäädäntöä.
Muutamassa kuvauksessa soveltuvia oikeusoh-
jeita on esitelty, muutoin ne löytyvät aina itse rat-
kaisusta.

Ratkaisussa ilmaistaan useimmiten ohjaava
tai moittiva käsitys. Oikeusasiamies voi saattaa
viranomaisen tietoon käsityksensä lainmukaisesta
menettelystä ja kiinnittää viranomaisen huomi-
ota hyvän hallinnon vaatimuksiin tai näkökohtiin,
jotka edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutu-
mista. Hän voi myös tehdä viranomaiselle esityk-
sen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaa-
miseksi tai hyvittämiseksi.

Jos kyse on vakavasti lainvastaisesta menette-
lystä tai velvollisuuden laiminlyönnistä, oikeusasia-
mies voi antaa huomautuksen. Virkarikosasioissa
hän voi määrätä esitutkinnan suoritettavaksi ja
syytteen nostettavaksi.

Oikeudellinen perusta

Opetustoimen keskeistä kansallista lainsäädäntöä ja kansainvälisen oikeuden lähteitä

Perustuslaki (1999/731)

Opetustoimen erityislait

- Perusopetuslaki (1998/628)
- Lukiolaki (2018/714)
- Varhaiskasvatustalaki (2018/540)
- Laki ammatillisesta koulutuksesta (2017/531)
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287)

Hallinnon yleislait

- Hallintolaki (2003/434)
- Kielilaki (2003/423) ja Saamen kielilaki (2003/1086)
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (1999/621)
- Tietosuojalaki (2018/1050)
- Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoinnissa (2003/13)

Tasa-arvolaki (1986/609) ja yhdenvertaisuuslaki (2014/1325)

Kansainvälisen oikeuden lähteitä

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS, 1991/60)

YK:n vammaisyleissopimus (CRPD, 2016/27)

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS, 1999/63)

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus (TSS-sopimus) (1976/6)

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus (KP-sopimus) (1976/8)

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva sopimus (CEDAW, 1986/68)

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva sopimus (CERD, 1970/37)

TEHTÄVÄ

Tutustu työsi kannalta keskeisiin lakeihin selaimella niiden sisällysluetteloja ja tarkastele alla olevan sanapilven laeista nousevia periaatteita.

Ota tämä sivu muistisi tueksi osan 2 tehtäviin!

TEEMA 1 | Turvallinen opiskeluympäristö

Turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön sisältyy fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja pedagoginen ulottuvuus. Turvallisuu-
desta tulee huolehtia ennakoivasti ja opiskeluympäristön mah-
dollisia vahinkoriskejä tulee aktiivisesti seurata. Silloin kun häiriöi-
den ja uhkien ennaltaehkäisy ei onnistu, on niihin puututtava
riittävästi ja nopeasti.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTEET

Koulukiusaaminen

Koulukiusaamisella tarkoitetaan fyysistä tai henkistä toistuvaa samaan henkilöön kohdistuvaa tahallista harmin aiheuttamista, jonka kohteena olevalla on hyökkääjää vähemmän valtaa tai muita resursseja, jotka mahdollistaisivat itsensä puolustamisen². Koulukiusaaminen on tutkimusten mukaan varsin yleistä³. Kiusaaminen on vakava lapsenoikeusloukkaus, jota lapset pitävät esillä lapsenoikeusongelmista puhuttaessa⁴.

Kiusaaminen tapahtuu usein välitunneilla tai kotimatkoilla siten, ettei opettaja sitä näe. Vaikka opettaja näkisi tilanteita, hän näkee usein vain lyhyitä ”välähdyksiä”, esim. äänekään oppilaan toiminnan, kun taas hiljaisesti tapahtuva poissulkeminen voi jäädä huomaamatta. Kun opettaja ottaa puheeksi kiusaamisen oppilaan kanssa, ei oppilas välttämättä halua asiaa käsiteltävän, hän voi jopa kieltää kertomasta asiasta kenellekään. Kiusaaminen on usein kipeä asia paitsi lapselle, myös huoltajille, joiden huoli voi purkautua monella tapaa. He voivat kokea tilanteessa pelkoa, turhautumista ja vihaa. Turvallinen opiskeluympäristö on oppilaan oikeus ja sen turvaaminen on koulun velvollisuus. Puuttumisessa voidaan joutua käyttämään myös kurinpidollisia keinoja, joista teemakohdassa 6. Opetushallituksella on julkaisuja asiasta. Kouluterveyskyselyistä löydät tietoa kiusaamisen yleisyydestä.

Sisäilmaongelmat

Sisäilmaongelmissa kyse on oppilaiden turvallisuuden lisäksi myös kiinteistössä työskentelevien henkilöstön työsuojelusta. Kunnalla on yleinen

vastuu koulukiinteistöjensä terveellisyydestä ja velvollisuus puuttua turvallisuutta vaarantaviin tekijöihin ryhtymällä asianmukaisesti ja riittäviin toimenpiteisiin sisäilmaongelmien selvittämiseksi ja poistamiseksi. Sisäilmaongelmat ovat usean hallinnonalan vastuulla ja edellyttävät viranomaisten välistä yhteistyötä.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Lukaise ensimmäinen seuraavalla sivulla esitellyistä oikeusasiamiehen ratkaisuista avaamalla se linkistä ja kiinnitä huomiota siinä sovellettujen oikeusohjeiden määrään ja hierarkiaan (huom. lainsäädäntöä on muutettu ratkaisun jälkeen).
2. Katso Ihmisoikeuskeskuksen video koulukiusaamisesta ja keskustele pareittain tai pienryhmissä siitä, millaisia ajatuksia se sinussa herättää. Arvioi tapahtunutta lapsen, huoltajan, opettajan ja rehtorin näkökulmasta luettuasi oikeusasiamiehen ratkaisun koulukiusaamiseen liittyen.

VIDEO (Koulukiusaamiskohta kohdassa 0:57-1:36)

2 ks. esim. Salmivalli 2003; Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 236-237.

3 ks. esim. THL 2019.

4 UNICEF 2019.

Kantelut ja ratkaisut

Oikeusasiamiehelle tulleita kanteluita ja niihin annettuja ratkaisuja turvalliseen opiskeluympäristöön liittyen

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU

Koulukiusaamisen syihin on puututtava

Tapauksessa lapsi oli kokenut kiusaamista jo päiväkodissa, alakoulussa se oli muuttunut fyysiseksi väkivallaksi ja jatkunut yläkoulussa. Lapsi ei ollut heti kertonut asiasta vanhemmilleen. Koulussa kiusaamista oli käsitelty ja käsitys oli, että tilanne oli rauhoittunut.

Apulaisoikeusasiamiehen sijaisen ratkaisu lähti siitä, että perusopetuslaissa tarkoitettu turvallinen opiskeluympäristö sisältää sekä fyysisesti että psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallisen opiskeluympäristön. Koulun tulee ryhtyä kiusaamisasiassa kaikkiin mahdollisiin toimiin, joita se voi tehdä aiheuttamatta lapselle haittaa ja hänen toivomuksiaan kunnioittaen.

Osa ratkaisussa sovelletuista oikeusnormeista on jo uudistettu, mutta perus- ja ihmis-oikeuksia turvaavat lähtökohdat ovat samat:

- Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan muun muassa hallintoviranomaisten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu
- Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti
- Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen

Tapauksessa koululla oli kirjalliset ohjeet toimimisesta kiusaamistapauksissa ja se oli tehnyt toimenpiteitä tilanteessa. Ne olivat selvityksen mukaan kuitenkin riittämättömiä. Asian tutkimista myös vaikeutti se, että kaikkia toimenpiteitä ei ollut kirjattu. Koulun olisi myös tullut toimia asiassa yhteistyössä vanhempien kanssa. Koulu ei ollut toiminut tapauksessa lainvastaisesti, mutta sen tuli kiinnittää huomiota turvallisen opiskeluympäristön turvaamiseen. (17.12.2012, dnro 4401/4/10)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU

Sisäilmaongelmat kouluissa

Tapauksessa oli kyse kaupungin menettelystä sen koulujen sisäilmaongelmia koskevassa asiassa.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa tuotiin esiin muun muassa se, että kunnan taloustilanteeseen liittyvät seikat eivät vähennä opetuksen järjestäjän vastuuta huolehtia oppilaiden opiskeluympäristön turvallisuudesta. Kunnalla on sekä kuntalain että ratkaisussa esitetyn erityislainsäädännön nojalla yleinen vastuu koulu-kiinteistöjensä terveellisyydestä. Kunnan tulee määrätietoisesti varmistaa, etteivät henkilöstö ja oppilaat altistu terveyshaittaa aiheuttaville sisäilman epäpuhtauksille. Viranomaisten on myös kerrottava ja tiedotettava, mitä kulloinkin tiedetään koulurakennuksen kosteus- ja homevaurioiden terveyshaitoista ja niiden syistä. Tapaukseen pitkään liittyneet epäselvyydet ja ihmisten epätietoisuus olivat oire huonosta hallinnosta ja tilanteen hallitsemattomuudesta. (EOAK/1178/2018, 18.6.2019)

TEEMA 2 | Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Ihmisten yhdenvertaisuudesta ja sukupuolten tasa-arvosta säädetään myös yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaisissa. Näiden mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava myös siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Teeman kannalta keskeisiä oikeudellisia toimijoita ovat muun muassa yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTEET

Rahan kerääminen retkiin

Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on turvattu perustuslaissa ja perusopetuslaissa. Opetussuunnitelman mukaisen toiminnan tulee siten olla yksiselitteisesti maksutonta. Koulun näkökulmasta luokkaretket ym. ovat tärkeitä yhteisöllisyyden ja oppilaiden hyvinvoinnin kannalta. Kunnan osoittamat rahat eivät kuitenkaan aina riitä sellaisiin retkiin, joita oppilaitos, oppilaat ja vanhemmat haluaisivat tehdä. Perusopetuksen maksuttomuus edellyttää, etteivät lapset joudu eriarvoiseen asemaan perheen varallisuuteen liittyvistä syistä. Kunnilla ei ole harkintavaltaa perustuslaissa turvatun maksuttoman opetuksen suhteen. Huoltajat voivat edelleen kerätä rahaa oppilaiden retkiin, mutta sen tulee olla aidosti vapaaehtoista. Kaikkien oppilaiden on voitava osallistua opetussuunnitelman mukaiseen toimintaan varallisuudesta riippumatta⁵. Opetushallitus on ohjeistanut koulujen retkien ja leirikoulujen järjestämistä.

Moninaisuuden huomiointi ja syrjintä

EU:n perusoikeusviraston selvityksessä Suomi oli yksi EU:n syrjivimpiä maita (FRA 2017). Suomi on saanut huomautuksia syrjintään puuttumattomuudesta kouluissa esimerkiksi romanien asemasta ja ulkomaalaisiksi oletettujen lasten kiusaamisesta (CERD 2017)⁶. Opetusalalle on tuotettu paljon materiaalia opettajien tueksi ja esimerkiksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu on mahdollisuus hyödyntää oppaita ja kehittää oman oppilaitoksen haastekohtia.

Sukupuolittietoisuus

Työmarkkinat ovat Suomessa voimakkaasti eriytyneet eli segregoituneet sukupuolen mukaan. Työnjako heijastuu palkkoihin, työsuhteen luonteeseen, sisältöön ja vaikutusmahdollisuuksiin. Myös väkivallan muodot ovat sukupuolittuneet. Jako on ongelmallinen kaikille sukupuolille. Suomi on saanut huomautuksia, että koulutuksessa tulisi puuttua segregatioon (CEDAW 2014)⁷. Sukupuolittietoisessa opetuksessa tunnustetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen⁸.

Kulttuurit ja ihmisoikeudet

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on perusoikeus (Perustuslaki, 17 §). Kulttuurilla ei kuitenkaan voi perustella mitään vain. Opettajat ovat esimerkiksi katsoneet romanilasten ja -nuorten poissaoloja kulttuuriin kuuluvaksi. Pitäisi olla selvää, että jos lapsella on poissaoloja, tulee edetä kulttuurista riippumatta samalla tavoin eli selvittää syy ja olla yhteydessä kotiin.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Tutustu Opetushallituksen ohjeeseen koulujen retkistä ja leirikouluista.
2. Lue tähän osioon kuuluva oikeusasiamiehen ratkaisu kuntien kirjavista käytännöistä, jotka vaarantavat perusopetuksen maksuttomuuden.

5 Lue lisää lasten kokemuksista köyhydestä ja osallisuudesta Lapsen ääni 2015 -raportista (Pelastakaa Lapset 2015).

6 Rotusyrjinnän vastaisen Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) komitean suositukset.

7 Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) komitean suositukset.

8 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sukupuolittietoinen-opetus-ja-ohjaus>

VINKKI Hyödynnä lisämateriaalia yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon teemojen käsittelyssä:

- Maailmankoulu-sivuilla julkaistu Yhtä aikaa materiaali
- Tutustu *Kulttuuri-, katsomus- ja kielitietoinen opetus* MOOC verkkokurssiin osoitteessa: www.mooc.helsinki.fi. Löydät kurssilta monipuolista tutkimusperustaista tukea ja kokemus-asiiantuntijoiden puheenvuoroja kieli-, katsomus- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen kehittämiseen.
- Saamelai tietoa opetukseen "Oktavuolta-sivustolla"
- Setan Opitaan yhdessä! Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus -opas.
- Tasa-arvovaltuutettu: Ei meidän koulussa -materiaali seksuaalisesta häirinnästä kouluissa.
- Rauhankasvatusinstituutti: Koulu vailla vertaa -opas.
- Opetushallitus: Tasa-arvotyö on taitolaji.
- Seta, SAKKI, Lukiolaisten liitto ja Finlands svenska skolungdomsförbund: Älä oletta - normikriittinen opas opettajille.
- STM: Tasa-arvolaki, oppilaitokset ja sukupuolen moninaisuus -esite.
- Opetushallituksen Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella.

Rooliharjoitus: perusopetuksen retki

OHJEISTUS

Osallistujat tutustuvat ensin oikeusasiamiehen ratkaisuun kuntien kirjavista käytännöistä (EOA 1120/2018) ja Opetushallituksen ohjeeseen koulujen retkistä ja leirikouluista. Roolikortit jaetaan. Lähtötilanne on se, koulussa on järjestetty osana urheilupäivää mahdollisuus maksullisiin liikuntaretkiin osalle oppilaista. On aika pohtia, miten retket voitaisiin säilyttää osana urheilupäivää siten, että järjestely olisi yhdenvertainen kaikille. Osallistujat eläytyvät annettuihin rooleihin ja argumentoivat harjoituksessa roolinsa mukaisesti koko koulun yhteisessä tilaisuudessa.

Rehtori tietää...

että kunnan osoittamat rahat riittävät vain bussikuljetuksiin. Monet lapset ja huoltajat haluavat ehdottomasti pitää kiinni mahdollisuudesta retkiin ja jotkut huoltajat vastustavat retkiä yhtä ehdottomasti kuin toiset niitä haluavat. Käytäntö maksun mukaan valitavista vaihtoehdoista ei ole lain mukainen.

Liikunnan opettajalla on mielipide...

ettei käytäntö maksun mukaan valittavista vaihtoehdoista ole mikään ongelma... ”rahalla saa ja hevosella pääsee”.

Varakkaan perheen lapsi...

on hämmentynyt aikuisten riitelystä. Hänelle on ihan sama mitä urheilupäivänä tehdään, mutta hänestä kaikkien pitäisi päästä tekemään sitä, mitä haluaa – myös hänen ystävänsä, jonka perheellä ei ole paljon rahaa. Hän on kyllä sen huomannut, vaikka asiasta ei puhuta.

Vanhempaintoimikunnan pj.

Vanhempaintoimikunnassa oli päädytty keräämään kaikilta huoltajilta 30 euron suuruinen maksu, sillä enemmistö oli vastustanut maksun vapaaehtoisuutta. Toiset arvelivat, ettei rahaa kerry tarpeeksi, jos maksu on vapaaehtoinen, toisia kismitti periaatteellisella tasolla se, että jotkut huoltajat voisivat olla vapaamatkustajia.

Varaton Huoltaja

Vanhempaintoimikunnassa huoltajien enemmistö päätti 30 euron suuruisesta maksusta. Kukaan ei vastustanut. Hän poistui vanhempainillasta ahdistuneena: hävetti, ettei tohtinut vastustaa ehdotusta, vaikka juuri hajonnut pesukone ja ensimmäiset pakka-set pakollisine vaate- ja kenkäostoksineen oli jo sekoittanut perheen talouden. Nyt, koko koulun tilaisuudessa hän ei aio olla hiljaa.

Varattoman perheen lapsi...

on huomannut, että kodin ruoka-annokset pienenevät kuun loppua kohti ja vanhemmat ovat kireitä. Hän ei ole viitsinyt edes ehdottaa osallistumista urheilupäivän maksullisiin tapahtumiin. Koulussa on tullut piikittelyä, kun ei ole varaa uuteen puhelimeen ja lapsi välttelee koulussa tilanteita, joissa pitäisi käyttää omaa puhelinta.

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Maksullinen toiminta perusopetuksessa

Tapauksessa oli kyse perusopetuksessa järjestettävistä teemapäivistä, joihin sisältyi osin maksullista ohjelmaa. Noin 30 euron maksua vastaan oppilaalla oli mahdollisuus lähteä ratsastamaan tai laskettelemaan. Muita vaihtoehtoja olivat kahden euron hintainen pilkki-, hiihto- tai luisteluretki tai kokonaan ilmainen liikunta koululla.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa lähdettiin siitä, että oikeus maksuttomaan perusopetukseen on perus- ja ihmisoikeus. Maksujen periminen perusopetuksessa ei ole lain mukaista. Se mikä määrittää opetuksesi ja koulun toiminnaksi, määrittyy opetussuunnitelman ja vuosisuunnitelman mukaan. Koulun retket ovat osa vuosisuunnitelmaa ja näin ollen retket ovat osa opetusta, johon opetuksen järjestäjän tulee osoittaa riittävät resurssit. Jokaisella oppilaalla on oikeus yhdenvertaisesti ja ilman lisämaksuja osallistua koulun toimintaan. Kunnille opetuksen järjestäjinä ei ole jätetty harkintavaltaa perusopetuksen maksuttomuuden suhteen. (EOAK 1120/2018, 23.10.2019)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Rahan kerääminen vanhemmilta valinnaisen liikunnan ja retken järjestämistä koskeviin kuluihin

Tapauksessa vanhemmat olivat osallistuneet yläkoulun poikien valinnaisen liikunnan kuluihin (alle 20 €/v.). Kulut liittyivät oppilaiden ja huoltajien kanssa yhdessä päätettyihin erityislajeihin. Maksu ei ollut edellytys osallistumiselle. Toisena asiana oli se, että yhdeksännen luokan retkestä oppilaille ja heidän vanhemmilleen jäi maksettavaksi kolme euroa. Huoltajien mieli-

pidettä ja suostumusta oli unohdettu tältä osin kysyä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi peruskoulun menetelleen lainvastaisesti kerätessään vanhemmilta rahaa koulun toimintaan kuuluvaan retkeen. Maksuttomuus ei estä sitä, että vanhemmat tukisivat koulun retkiä tai vierailuja vapaaehtoisesti. Sikäli kuin oppilaiden huoltajat osallistuvat vapaaehtoisesti toimintojen rahoittamiseen, tulee tämän kuitenkin koitua yhdenvertaisesti kaikkien kyseisen ryhmän oppilaiden eduksi riippumatta siitä, osallistuvatko kaikki huoltajat näihin ylimääräisiin kuluihin. (EOAK/2882/2018, 23.10.2019)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Kehitysvammaisten oppilaiden opetuksen järjestäminen

Tapauksessa kaupungin opetuslautakunnan vahvistamien oppilaaksioton perusteiden mukaan lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaisten lasten opetus oli linjattu järjestettäväksi nimettyjen koulujen kehitysvammaisille oppilaille tarkoitetuissa erityisluokissa tai vaihtoehtoisesti ns. ryhmäintegraatioluokalla. Vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisten lasten opetus oli rajattu järjestettäväksi kahden nimetyn koulun erityisluokilla. Yleisopetuksen opetusryhmä lapsen lähikoulussa oli siten suljettu kokonaan pois opetuspaikkavaihtoehtona kehitysvammaisilta oppilailta.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa todettiin, ettei lasta saa kategorisesti siirtää esimerkiksi erityisopetuksen piiriin vammadiagnosin perusteella. Jokaisella kerralla tulisi tehdä arvio oppilaan yksilöllisistä lähtökohdista. Kunnalla on harkintavaltaa opetuksen järjestäjänä, mutta harkintavaltaa ohjaavat ja rajoittavat yhdenvertaisuuden periaate ja syrjinnän kieltö. (15.2.2013, dnro 577/4/11)

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Kunnassa asuvalla lapsella on oikeus perusopetukseen oleskeluoikeuden rekisteröimättömyydestä huolimatta

Tapauksessa kunta oli asettanut lasten kouluun pääsyn edellytykseksi oleskeluoikeuden rekisteröimisen. Oikeusasiamies katsoi kunnan menettelleen virheellisesti. (21.7.2015, dnro 1633/2014)

Lisää ratkaisuja: Oikeusasiamiehen ratkaisu: Päiväkodissa järjestettävä maksullinen musiikkileikkikoulu. (EOAK/5754/2016, 8.6.2017)

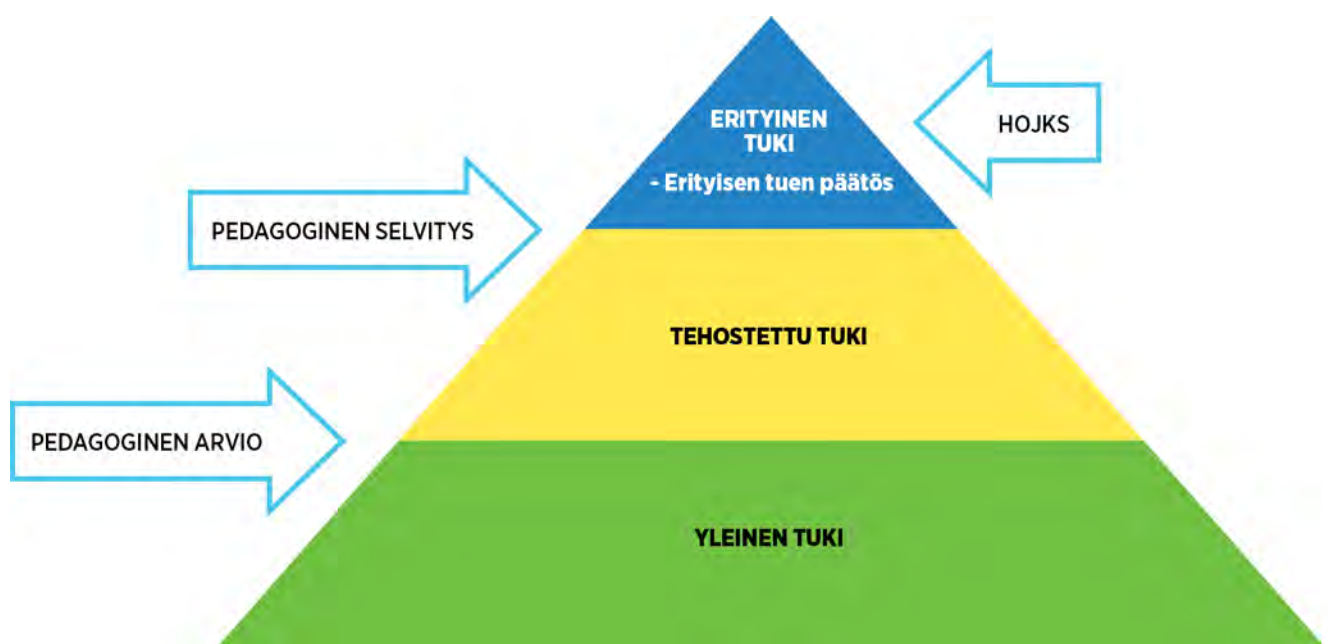

TEEMA 3 | Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto

Oppimisen ja koulunkäynnin tuesta on erilaisia säädöksiä eri koulutusasteisiin liittyen. Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus tarvittaviin tukitoimiin, joista sovitaan hänen omassa opetus-suunnitelmassaan (varhaiskasvatuslaki 23 § ja 7 §). Perus-opetuksessa oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lisäksi eräissä tilanteissa on mahdollisuus erityisiin opetusjärjestelyihin (perusopetuslaki 16–18 §:t). Lukio-opiskelijoilla on oikeus tukeen esimerkiksi kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien johdosta (lukiolaki 28 §).

Esi- ja perusopetusta ja toisen asteen opetusta koskee myös oppilas- ja opiskeluhuoltolaki. Tämän lain yksilökohtainen opiskeluhuolto ja perusopetuslain mukainen oppimisen ja koulunkäynnin tuki eroavat oikeudellisesti toisistaan. Molemmissa lähtökohtana on yhteistyö ja vuorovaikutus oppilaan ja huoltajan kanssa. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ei sen sijaan edellytä oppilaan tai huoltajan suostumusta, yhteistyötä kodin kanssa kylläkin.

KUVA: Kolmiportainen tuki nykyjärjestelmässä. Lue lisää: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/oppiminen/>

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

Millaisia arjen haasteita oppimisen tukeen liittyy?

HAASTE

Pitääkö tehdä päätös vai ei?

Vapaaehtoisuuteen perustuva oppilashuolto on tosiasiallista hallintotoimintaa, eikä siitä ole tarvetta tehdä päätöksiä. Koulunkäynnin tuessa voidaan käyttää monia eri keinoja, joista osassa tulee tehdä hallintopäätös, osassa ei. Erityinen tuki edellyttää aina päätöksen tekemistä ja pääsääntöisesti tehostettu tuki ei sitä edellytä. Jos tehostettua tukea saavan oppilaan huoltaja kuitenkin hakee avustaja- ja tulkitsemispalveluita, tulee niistä tehdä päätös. Lisäksi on muistettava, että aina jos opetuksenjärjestäjälle tehdään pyyntö tai hakemus tuen saamisesta, on hakemukseen vastattava. On siis oltava tarkkana siitä, miten erilaiset tukimuodot eroavat toisistaan oikeudellisesti. Lisäksi on erotettava kurinpito oppimisen tuesta.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Parityöskentelynä: toinen pareista lukee oikeusasiamiehen ratkaisun seuraavalta sivulta rehtorin menettelystä oppilaan kurinpitoasiassa, toinen erityisen tuen päätöksestä. Kertokaa toisillenne, mikä oli mennyt pieleen ja miten tulisi toimia.
2. Lue alla oleva ote oikeusasiamiehen saamasta selvityksestä. Arvioi tilannetta oikeudellisesti. Lue sitten oikeusasiamiehen asiaan liittyvä ratkaisu: Dnro 219/4/13 ja vertaa omaa arviotasi siihen.

Osuiko oma oikeudellinen arviotasi oikeaan?

Tapahtumatietoja (Ote oikeusasiamiehen saamasta selvityksestä)

Käytössäni olleiden asiakirjojen mukaan kantelijoiden vuonna 2002 syntyneellä lapsella oli ollut hoitosuhde lastenpsykiatrian poliklinikalla vuodesta 2007. Koulutoimenjohtaja oli tehnyt lapselle lokakuussa 2012 erityisen tuen päätöksen, jonka mukaan lapsi opiskeli koulun yleisopetuksen luokassa, hänelle laadittiin henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) ja järjestettiin perusopetuslain mukaisia avustajapalveluja.

Lapsi palasi osastohoitojaksolta kouluun lokamarraskuun 2012 vaihteessa. Osastohoitojakson päätteeksi lapsen hoitava lääkäri oli kirjoittanut lausunnon, jossa hän suositteli lapselle henkilökohtaista avustajaa koulunkäynnin tueksi. Kantelijat lähettivät 13.12.2012 rehtorille ja koulutoimenjohtajalle osoitetun hakemuksen, jossa he lääkärinlausuntoon viitaten pyysivät lapselle henkilökohtaista avustajaa.

Huoltaja oli sekä joulukuussa 2012 että tammikuussa 2013 tiedustellut asian käsittelyvaihetta sekä pyytänyt hakemukseen kirjallista päätöstä. Koulutoimenjohtajan sijaisena tapahtuma-aikaan toiminut talouspäällikkö oli tammikuussa ohjannut huoltajaa pyytämään päätöstä koulun rehtorilta.

Rehtori oli 15.1.2013 vastannut sähköpostitse huoltajalle, että kouluun oli lääkärinlausunnon johdosta saatu palkattua uusi avustaja, eikä perusopetuslaissa säädetty henkilökohtaisesta avustajasta. Rehtorin huoltajalle lähettämässä viestissä todettiin muun muassa: ”Siis en ymmärrä, mitä haluat saada aikaan sillä, että olisi ’päätös’ henkilökohtaisesta avustajasta?” Edelleen rehtorin mukaan perusopetuslaki ei edellytä, että henkilökohtaisesta avustajasta tulisi tehdä päätöstä.

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Rehtorin menettely oppilaan kurinpitoasiassa

Tapauksessa oli kyse koulun rehtorin tekemästä päätöksestä, jolla ”oppilashuollollisena tukitoimena oppilaan koulupäivää lyhennettiin väliaikaisesti 1–2 viikon ajaksi lapsen välivaltaisen käyttäytymisen johdosta”. Kantelussa ja saadussa selvityksessä oli esitetty erilaisia näemyksiä ja perusteluja sille, oliko kyse oppilashuollollisesta tukitoimesta vai rangaistuksesta.

Apulaisoikeusasiamiehen arvioinnissa rehtorin ratkaisu oli kummastakin näkökulmasta tarkasteltuna virheellinen. Perusopetuslaissa ei ole säännöstä oppilaan koulupäivien lyhentämisestä tietyksi tulevaksi määräajaksi kurin- tai ojentamiskeinona. Näin ollen tällaisen keinon käyttäminen kurinpidossa ja työrauhan turvaamisessa on perusopetuslain vastaista. Vapaaehtoisuuteen perustuva oppilashuolto on puolestaan tosiasiallista hallintotoimintaa, eikä siitä yleensä tehdä kirjallisia hallintopäätöksiä. Tässä asiassa rehtori oli tehnyt hallintopäätöksen, josta kuitenkin puuttuivat sekä sovelletut säännökset että perustelut. (EOAK/169/2018, 9.5.2018)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Erityisen tuen päätöksen tekeminen viittomakieliselle lapselle

Kantelijat arvostelivat kaupungin sivistystoimen varhaiskasvatuspalveluiden menettelyä järjestää heidän viittomakielisten lapsiensa esiopetus. Viranhaltija oli tehnyt molemmille lapsille erityisen tuen päätökset esikoulun alettua, mutta päätösten toimeenpano oli ollut kantelun mukaan puutteellista.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa ei otettu kantaa siihen, miten oppilaiden tulkitsemispalvelut olisi tullut järjestää esiopetuksessa, koska se

kuuluu viime kädessä hallintotuomioistuimen ratkaistavaksi. Oikeusasiamies arvioi kaupungin päätöksentekomenettelyä tulkitsemispalvelua tarvitseville oppilaille ja heidän oikeusturvan toteutumista.

Ongelmallista oli se, että päätöksistä ei ilmennyt, mitä erityinen tuki on ja miten se on päätetty antaa. Oppilaille oli tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), joka on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja eikä muutoksenhakuelpöinen hallintopäätös.

Perusopetuslain 17 §:n 2 momentin mukaan erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

Oikeusasiamiehen päätöksessä arvioitiin myös muita erityisen tuen päätöksen tekemiseen ja toimeenpanoon liittyviä seikkoja. Oikeusasiamiehen arvio asiassa johti huomautuksen antamiseen ja vakavaan muistutukseen siitä, että oppilaan oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat on päätettävä erityistä tukea koskevassa päätöksessä. (25.4.2017, dnro 745/4/16)

TEEMA 4 | Vammaisia lapsia ja nuoria koskevia erityiskysymyksiä

Vammaisuuden käsite ei enää nykyisin ole sidottu tiettyyn diagnoosiin, vaan osallistumisen esteisiin. YK:n vammaisyleis-sopimuksen mukainen vammaisuuden määritelmä on seuraava: ”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa”. Vamma tarkoittaa myös toimintarajoitetta.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

Millaisia arjen haasteita vammaisten lasten ja nuorten koulutukseen liittyy?

HAASTEET

Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen

Opettajan on toki hyödyllistä ymmärtää tiettyihin diagnooseihin liittyviä tyypillisiä oppimisen haasteita, mutta yksittäisen oppilaan kohdalla on aina lähdettävä yksilöllisistä tarpeista.

Yhdenvertaisuuden toteutumisen varmistaminen

Perus- ja ihmisoikeudet turvaavat ihmisten yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisen osallistumisen mahdollistamiseksi oppilaitosten tulisi poistaa vammaisten oppilaiden osallistumisen esteitä.

Kiusaamisen ehkäiseminen

Erilaisuus altistaa koulukiusaamiselle. Kehitysvammaliiton tutkimuksessa kiusaamisen uhriksi joutuminen kouluaikoina tai lastentarhassa näyttäytyi ennemminkin normina kuin poikkeuksena.⁹ Myös liikuntavammaisuus voi altistaa kiusaamiselle.¹⁰ Turvallisen opiskeluympäristön takaaminen on oppilaitoksessa työskentelevien oikeudellinen velvollisuus.

Esteettömyys

Vammojen ja toimintarajoitteiden kirjo on laaja, ja esteettömyyttäkin tulee arvioida monista eri näkökulmista. Opetushallituksen opas esteettömyyden opiskelijavalintaan ja opiskeluun (2014) antaa vinkkejä esteettömyyden kehittämiseen.

9 Eriksson (2018)

10 Martikainen (2019)

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Katso Tavoite 24 -kampanjan videot vammaisten lasten ja nuorten opiskeluun liittyen ja keskustele kuvausten herättämistä ajatuksista ryhmässä.

Kaikki videot:

VIDEOT: ADHD-Liitto, FDUV, Kehitysvammaisten Tuki-liitto, Kehitysvammaliitto, Me osalliset, Vamlas, Tavoite 24 – Mukana vai ei? -kampanja.

SAMU

16-vuotiaana eläkkeelle? Samu Grundström haki nuoren kuntoutusrahaa, mutta sai eläkepaperit. Hän hakee opiskelupaikkaa ja haaveilee töistä ja omillaan asumisesta.

REHTORI (3:06)

Kouluinkluusio nostaa erilaisuuden arvostamisen kaikkien yhteiseksi arvoksi. Rehtori Martti Hellström kertoo, miten Auroran koulu kasvoi yhteisönä kehitysvammaisten oppilaiden myötä.

ERITYISLUOKANOPETTAJA

Erityisluokanopettaja Matti Viinikka kertoo, miten yksilöllistämistä toteutetaan hänen koulussaan ja miten jokaisen oppilaan potentiaali pyritään saamaan käyttöön.

HUOLTAJA

Onko Suomella varaa koulutusjärjestelmään, joka ei johda mihinkään? Ann-Marie Knuuttila toivoo, että hänen tyttärensä saisi palkkatyötä.

Kantelut ja ratkaisut

Oikeusasiamiehelle tulleita kanteluita ja ratkaisuja vammaisten lasten ja nuorten koulutukseen liittyen

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Kehitysvammaisten oppilaiden opetuksen järjestäminen

Tapauksessa oli kyse kaupungin yleisistä linjauksista kehitysvammaisten oppilaiden oppilaaksiotossa.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun keskeisinä oikeusohjeina olivat ensinnäkin monet perus- ja ihmisoikeussäännökset, kuten Suomen perustuslain 6 §, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohteltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Vastaavanlainen syrjintäkielto sisältyy useaan Suomea sitovaan kansainväliseen ihmisoikeussopimukseen, kuten Euroopan ihmisoikeussopimukseen (14 artikla) ja YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (2, 12 ja 23 artiklat). Lisäksi Suomen perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu ja perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Ratkaisussa olivat esillä myös useat yhdenvertaisuuslain, hallintolain ja perusopetuslain säännökset sekä vammaispalvelulain 7 §, jonka mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että kunnan yleiset palvelut soveltuvat myös vammaiselle henkilölle.

Lisäksi esillä oli Opetushallituksen määräys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista, jossa opetuksen järjestämisen lähtökohdaksi oli muun ohella todettu Suomen sitoutuneen kansainvälisiin sopimuksiin, ohjelmiin ja julistuksiin, jotka edellyttävät opetuksen järjestämistä siten, että lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata yhteisessä koulussa. Myös perusopetuslain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 109/2009) on todettu, että Suomi on sitoutunut kansainvälisten sopimusten perusteella kehittämään suomalaista koulujärjestelmää ja opetusta niin, että kaikkien lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata mahdollisimman hyvin. Sopimusten lähtökohtana on oppilaan oikeus opiskella omassa lähikoulussaan aina kun se on mahdollista.

Johtopäätöksensä apulaisoikeusasiamies totesi, että lasta ei saa kategorisesti siirtää esimerkiksi erityisopetuksen piiriin vammadiagnoosin perusteella. Jokaisella kerralla tulisi tehdä arvio oppilaan yksilöllisistä lähtökohdista. (15.2.2013, dnro 577/4/11)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Terapian järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Tapauksessa varhaiskasvatuksen toiminta-aikana toteutettavat lasten yksilöterapia ja kuntoutus oli kaupungin toimesta rajattu toteutettavaksi päiväkodeissa kello 9–11 välisenä aikana.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan jokaisen lapsen tilanne tulee arvioida yksilöllisesti. Jos lapsen etu sitä edellyttää, eikä terapiaa voida muutoin järjestää, tulee päiväkotien tarjota mahdollisuus yksilökohtaisiin joustoihin terapia- ja kuntoutusajoissa. (EOAK/4536/2018, 26.9.2019)

LISÄÄ RATKAISUJA:

Oikeusasiamiehen ratkaisu: yliopiston koetilanteiden erityisjärjestelyjen toteuttaminen (20.11.2019, dnro 2719/2018)

TEEMA 5 | Uskonto ja katsomukset

Uskonnon ja omantunnon vapaus on perus- ja ihmisoikeus. Suomessa kaiken opetuksen tulee olla katsomuksellisesti sitouttamaton. Uskonnon ja omantunnon vapaus turvaa sekä vapautta harjoittaa tai olla harjoittamatta uskontoa. Negatiiviseen uskonnonvapauteen kuuluu myös vapaus olla kertomatta omaa vakaumuksestaan tai käyttäytyä tavalla, josta uskonnollinen vakaumus tai maailmankatsomus voitaisiin päätellä.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTE

Uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen

Uskontoon ja katsomuksiin liittyvät asiat herättävät paljon tunteita ja keskustelua. Lainsäädäntö, sen tulkinnat ja Opetushallituksen ohjeet uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä ovat varsin selkeät. Vanhojen käytäntöjen muuttaminen, silloin kun se ylipäättään on tarpeen, voi kuitenkin herättää pelkoa ja vastustusta.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Arvioi seuraavia kuvitteellisia tapauksia opettajan, rehtorin, oppilaiden ja huoltajien näkökulmasta. Mitä velvollisuuksia opettajalla ja rehtorilla on? Mitä mahdollisia reaktioita ja tunteita ne aiheuttavat oppilaissa ja huoltajissa? Pohdi asiaa erilaisia vakaumuksia omaavien osapuolten näkökulmasta. (Sopii pari- tai ryhmätyöksi)

TILANNE: AKTIIVINEN OPETTAJA

Opettaja järjestää mielellään oppilailleen elämyksiä. Tällä kertaa opettaja järjestelee pääsiäisvaellusta. Rehtori on kuullut asiasta ja hän on tarkistanut, että opettaja on järjestänyt oppilaille vaihtoehtoista toimintaa ja ajatellut asian olevan tällä selvä. Osa vanhemmista on ilmoittanut, ettei halua lapsensa osallistuvan uskonnolliseen toimintaan ja opettaja onkin huomionnut tämän järjestämällä lapsille pääsiäisaiheisia matikkalaskuja. Opettaja lähettää koteihin viestin asiasta.

TILANNE: AKTIIVISET HUOLTAJAT

Erään koulun huoltajat ovat yhteydessä rehtoriin ja opettajiin aktiivisesti. Osa vaatii kaikkea uskontoon liittyvää pois koulusta, osan mielestä kristilliset perinteet tulee ehdottomasti säilyttää koulussa. Joidenkin luokkien vanhempainilloissa on kireä tunnelma ja tulehtunut ilmapiiri näkyy myös oppilaiden välisinä riitoina.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

2. Lue Opetushallituksen ohje ja perustuslakivaliokunnan linjaukset koulujen uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä ja pohdi, millaiset uskonnollista alkuperää olevat traditiot voitaisiin katsoa hyväksyttäviksi ja millaiset eivät. Keskustele parin kanssa tai ryhmässä.

OTTEITA PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN LINJAUKSISTA

Uskonnonvapauden kuuluu, ettei ketään voida velvoittaa vasten tahtoaan osallistumaan uskonnonharjoitukseen. (PeVL 12/1982 vp).

Koulun perinteisiä juhlia ei esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina. Muitakin vastaavia sinänsä uskonnollista alkuperää olevia traditioita voi sisältyä perinteisiin juhliin. (PeVM 2/2014 vp)

Koulujen toiminnassa ja niitä koskevassa ohjauksessa tulee ottaa huomioon keskeiset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ilmenevät periaatteet, kuten indoktrinaation kieltäminen, julkisen vallan neutraalisuuden vaatimus sekä uskonnollinen suvaitsevaisuus ja moniarvoisuus. (PeVM 2/2014 vp)

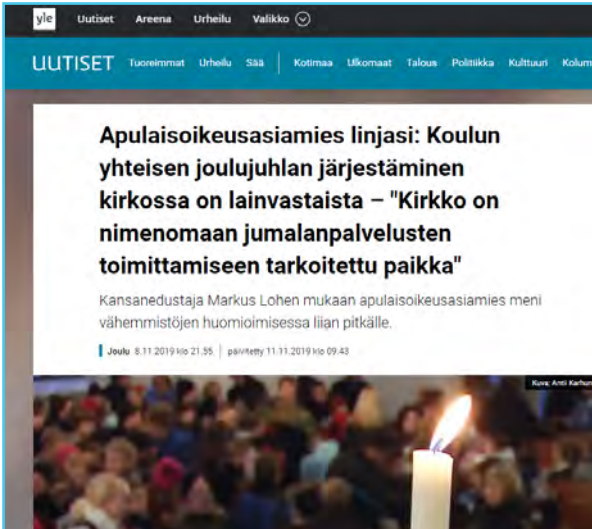
3. Lue oikeusasiamiehen ratkaisu (EOAK/2186/2018) koulujen uskonnollisista juhlisista kokonaisuudessaan. Arvioi sitten alla olevaa uutisointia ja some-viestintää asiasta. Mitä väärinymmärryksiä löydät?

OTE OPETUSHALLITUKSEN OHJEESTA

Oppilaalla on huoltajan ilmoituksesta perustuslain 11 §:n 2 momentin nojalla mahdollisuus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen, huoltajille toimitettavista tiedotteista on käytävä ilmi opetuksen yhteydessä järjestettävät uskonnolliset tilaisuudet ja toimitukset sekä niille vaihtoehtoinen toiminta. Koulun ja esiopetuksen yksikön on myös huolehdittava siitä, että tieto koulun uskonnollisista tilaisuuksista ja toimituksista sekä niille vaihtoehtoisesta toiminnasta saavuttaa huoltajat ja oppilaat riittävän ajoissa.

Uutisointia ja some-viestintää

Liitty tehtävään 2 sivulla 39.

Apulaisoikeusasiamies linjasi: Koulun yhteisen joulujuhlan järjestäminen kirkossa on lainvastaista – "Kirkko on nimenomaan jumalanpalvelusten toimittamiseen tarkoitettu paikka"

Kansanedustaja Markus Lohen mukaan apulaisoikeusasiamies meni vähemmistöjen huomioimisessa liian pitkälle.

Joulu 8.11.2019 klo 21:35 | päivitetty 11.11.2019 klo 09:43

Kulttuuriperintöä vai uskonnon harjoittamista? Koulut vetävät joulujuhlat uusiksi pikaisella aikataululla, sillä niitä ei saa järjestää kirkossa

Oikeusasiamiehen mukaan koulun joulujuhla on osa opetusta, jonka tulee olla uskonnollisesti sitoutumatonta – siinäkin tapauksessa, että halukkaille järjestetään vaihtoehtoinen tilaisuus.

Koulut 11.11.2019 klo 17:10

Kotimaa

Koulun joulujuhlaa ei pidä järjestää kirkossa, linjasi apulaisoikeusasiamies ja hermostutti poliitikot – Opetusministeri Andersson rauhoittelee: Joulukirkko ei ole katoamassa

Opetusministeri Li Anderssonin mukaan kirkkoon kuuluvat ja muut halitsijat voivat jatkossakin meriä joulukirkkoon. "Tuntuu, että tässä on aika paljon väärinkäsityksiä nyt liikkeellä", Andersson sanoo.

Päivi Räsänen: "Oikeusasiamies ei voi kävellä perustuslakivaliokunnan yli" – moittii linjausta, jonka mukaan koulun joulujuhlaa ei voi järjestää kirkossa

Politiikka 09.11.2019
Anni-Sofia Hoppi

Räsänen mielestä kristillistä kulttuuriperintöä ei tule piilottaa.

Koulun joulujuhlan järjestäminen kirkossa on lainvastaista – eduskunnan apulaisoikeusasiamies tyrmäsi kouvolaalaiskoulun käytännön

Politiikka 08.11.2019
Niklas Holmberg

Ratkaisun mukaan koulun joulujuhla on osa opetusta, eikä sitä voi järjestää uskonnollisesti tunnustuksellisenä siinäkin tapauksessa, että halukkaille järjestetään vaihtoehtoinen tilaisuus.

MARIA MIKLAS

Koulun päättäjaisjuhlan pitokielto kirkossa tyrmistyttää – Kulmuni: "Suomalaiseen kristilliseen perinteeseen kuuluvat juhlat on voitava pitää tulevaisuudessakin"

Politiikka 09.11.2019
Anni-Sofia Hoppi

Kristillisdemokraattien Sari Essayah vaatii apulaisoikeusasiamieheltä perusteluita ratkaisulle.

MARKKU VUORIKARI

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Koulujen uskonnolliset juhlat

Tapauksessa oli kyse kaupungin ja sen eräiden koulujen menettelyistä koulun uskonnollisten tilaisuuksien sekä näitä korvaavien tilaisuuksien järjestämisessä.

Apulaisoikeusasiamies muistutti ratkaisusaan, että julkisen vallan on yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden periaatteiden vuoksi lähikohtaisesti suhtauduttava eri uskontoihin ja maailmankatsomuksiin tasapuolisesti ja neutraalisti. Koulun kaikille oppilaille yhteinen opetukseen kuuluva lukukauden päättäjaisjuhla oli tässä tapauksessa järjestetty joulujuhlana kirkossa. Juhlassa on laulettu virsiä, esitetty jouluvankeliumi ja seurakunnan pappi on pitänyt puheen. Koulun rehtori on omassa selvityksessään pitänyt joulujuhlaa ”uskonnollisesti virittyneenä”. Apulaisoikeusasiamies piti sitä kokonaisuutena arvioiden uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena, ja siten hän katsoi koulun menettelleen tapauksessa lainvastaisesti.

Kantelussa oli kyse myös erälle luokalle järjestetystä pääsiäisvaelluksesta ja siitä tiedottamisesta. Tältä osin apulaisoikeusasiamies totesi, että Suomessa toistaiseksi vakiintuneena pidettävän linjauksen mukaan uskonnonharjoittamisen piirteitä sisältävien tilaisuuksien pitäminen osana koulutyötä on hyväksytty, mutta muun muassa sillä reunaehdolla, että tällöin koulun on huolehdittava vastaavasta vaihtoehdoisesta toiminnasta niille, jotka haluavat käyttää uskonnonvapauttansa negatiivisessa suhteessa ja jäädä uskonnonharjoittamisen ulkopuolelle. Opetuksen järjestäjän on siten huolehdittava siitä, että tieto koulun uskonnollisista tilaisuuksista sekä niille vaihtoehdoisesta toiminnasta saavuttaa huoltajat ja oppilaat riittävän ajoissa ja riittävässä laajuudessa niin, että oppilaan huoltajalla on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida, kumpaan tilaisuuteen haluaisi lapsensa osallistuvan.

Tapauksessa tunnustuksellisen pääsiäisvaelluksen vaihtoehtona oli laskettu matematiikan tehtäviä. Apulaisoikeusasiamies ei arvioi-

nut sitä, ovatko matematiikan tehtävät ja koulun ulkopuolelle suuntautunut retki lapsen näkökulmasta samanarvoisia vaihtoehtoja, mutta muistutti, että Opetushallituksen ohjeiden mukaisesti vaihtoehdoisen toiminnan tulee olla luonteeltaan ja tavoitteeltaan mahdollisimman samankaltaista. (EOAK/2186/2018, 5.11.2019)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Opetushallitukselle moitteet Virsivisan järjestelyistä peruskoulussa

Tapauksessa oli kyse Opetushallituksen sekä sen viranhaltijoiden menettelystä ns. Virsivisan järjestämisessä kouluissa. Kanteluiden mukaan Virsivisaa oli markkinoitu järjestettäväksi osana opetusta ja siihen osallistumisen vapaaehtoisuus oli vain näennäistä.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa muistutettiin, että uskonnon opetus ei saa olla tunnustuksellista. Siihen voi sisältyä kuitenkin opiskeltavan uskonnon rituaaleihin ja tapoihin, esim. virsiin tutustuminen. Virsivisan tunnustuksellisuuden osalta ratkaisussa viitattiin perustuslakivaliokunnan esittämiin näkökohtiin ja toisaalta Suomen evankelisluterilaisen kirkon verkkosivuilla ja Opetushallituksen ohjeissa esitettyihin virren määritelmiin, joissa virret katsotaan yhdeksi uskonnonharjoittamisen muodoksi.

Opetushallituksen tiedotteessa oli korostettu Virsivisaan osallistumisen vapaaehtoisuutta. Virsivisan omilla verkkosivuilla ajatus vapaaehtoisuudesta ei ollut selvä. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun mukaan osallistumisjärjestelyjen tulee olla käytännössä sellaiset, että ne turvaavat oppilaiden omantunnon- ja uskonnonvapauden täysimääräisen toteutumisen ja samalla kunnioittavat oppilaan huoltajien vakaumusta. (18.11.2015, dnro 2469/4/14)

LISÄÄ RATKAISUJA:

Oikeusasiamiehen ratkaisu: Kaupungin menettely uskonnon opetuksen järjestämisessä. (EOAK/3469/2016, 11.9.2017)

TEEMA 6 | Työrauha

Työrauhan tai työrauhahäiriön käsitettä ei ole käytetty sellaisenaan koulutusta koskevassa lainsäädännössä. Sitä sivuavat kuitenkin muun muassa seuraavat asiat: opiskelun esteetön sujuminen, asianmukainen käyttäytyminen, turvallinen opiskeluympäristö, väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaaminen, oppilaitoksen omaisuuden asianmukainen käsittely ja oppilaitoksen järjestyssääntöjen noudattaminen. Perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta olennaista on, että työrauhahäiriöihin puututaan tavalla, jossa lakia ja oppilaan ihmisarvoa kunnioitetaan. Käytettävien keinojen tulee olla suhteellisia työrauhahäiriöön nähden.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTE

Mitkä kurinpitokeinot ovat sallittuja?

Sallitut ojentamis- ja kurinpitokeinot on määritelty laeissa. Esimerkiksi perusopetuslaissa (35 a §, 36 § ja 36 a–i §) ne ovat: kasvatustukset, jälki-istunto, opetusta häiritsevän oppilaan määrääminen poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokkahuoneesta tai koulun järjestämästä tilaisuudesta, sekä varsinaiset kurinpitotangaustukset, kirjallinen varoitus ja määrääminen koulusta erottaminen. Lisäksi säädetään omaisuuden haltuunotosta. Muita kuin laissa säädettyjä keinoja ei voi käyttää.

Häiritsevät kännykät

Kännyköiden ja muiden älylaitteiden käytön rajoittamisesta koulussa puhutaan paljon. Koulun järjestyssäännöissä voidaan määrätä oppilaiden kännykän käytöstä. Oppitunnilla voidaan sallia opetukseen liittyvä käyttö, mutta häiritsevä käyttö voidaan kieltää järjestyssäännöissä. Välituntien ajaksi voidaan asettaa rajoituksia järjestyssäännöissä, mutta kännykän käyttöä ei voida kokonaan kieltää. Oppilaalle on mahdollistettava esimerkiksi yhteydenpito vanhempiin ja ystäviin kiireellisessä asiassa. Mahdollisuus oppilaan omaisuuden haltuunottoon on kuitenkin vain, mikäli se arvioidaan välttämättömän tärkeäksi ja milloin kaikki lievimmät keinot on käytetty. Opetushallituksen mobiililaitteiden käyttöä koskevasta oppaasta 2017:5a löydät lisäneuvoja.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Parityöskentelynä: Valitkaa kaksi tähän osioon kuuluvaa oikeusasiamiehen ratkaisua ja päättäkää, kumpi perehtyy kumpaan. Kun olette lukeneet ratkaisun, kertokaa siitä tärkeimmät asiat toiselle. Mitä ajatuksia ratkaisu herätti?
2. Tee pedagogisen sivun rooliharjoitus/parityö tai pohdi eri rooleja yksin (eri harjoitukset perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen).
3. Tutustu jaksoon 8 ”Opettaja työrauhan rakentajana ja ylläpitäjänä” julkaisussa ”Työrauha tavaksi. Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa”.¹¹ Tee itsellesi muistilista työrauhaa rakentavista keinoista, jotka otat käyttöön, kun astut luokkahuoneeseen. Tee toinen muistilista lain sallimista ojentamis- ja kurinpitokeinoista.

11 Holopainen, Järvinen, Kuusela & Packalen (2009)

Rooliharjoitus

Aiheet: yläkoulu, 7. luokka, opettaja, erityisopettaja, rehtori, nöyryytys

OHJEISTUS

Lue eri näkökulmat ja pohdi tilanteen ratkaisua tutkimalla opetustyön oikeudellista perustaa vieressä olevasta laatikosta. Voit lukea aihepiiriin liittyvän ratkaisun (27.8.2012, dnro 3013/4/11).

Lainkohtia tutkittavaksi (voit hyödyntää Oikeudellinen perusta -sivua osan 2 alussa)

- **Perustuslain** (731/1991) 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksia (Perustuslaki 22 §).
- **YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista** (1989) edellyttää, että lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
- **Perusopetuslain** 3 §:n mukaan opetuksen tulee edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.
- **Hallintolain** (434/2003) 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia **tasapuolisesti** sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava **puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään** nähden.

Oppilas ja huoltaja

Oppilas tulee itkuisena kotiin ja kertoo vanhemmalle koulun tapahtumista. Oppilaalla on todettu neurologisia vaikeuksia, jotka selittävät tähänastisia haasteita. 7. luokalle siirtyminen on tuntunut stressaavalta ja väsyttävältä. Kouluasiat ovat olleet viimeisenä mielessä, kun muitakin ongelmia on riittänyt. Koulussa oli alkanut väsyttää, ja oppilas oli nukahtanut pulpetille. Opettaja oli määrännyt oppilaan erityisopettajan luokkaan, että tämä pysyisi hereillä. Oppilas kertoo, että erityisopettaja oli

käskennyt oppilaan seisomaan koko tunniksi luokan sivussa muiden läsnä ollessa sanoen: ”Seisot siinä, ettet vaan nukahda”. Oppilas oli kokenut tilanteen nöyryyttävänä ja ahdistavana. Tilanteen jälkeen erityisluokanopettaja oli tavannut oppilaan ja todennut opettajien ja luokkatovereiden läsnä ollessa oppilaalle: ”Ei sitä nyt tuolla tavalla pidä ruveta itkemään siitä, että joutuu vähän seisomaan”.

Oppilaan vanhemmat ovat turhautuneita erityisopettajan toistuvaan huonoon käytökseen, ja pyytävät oikeusasiamiestä tutkimaan koulun toimintaa.

Rehtori

Rehtori on kerran kauan aikaisemmin antanut huomautuksen erityisopettajalle, kun hänen käytöksensä oli ollut epäasiallista. Rehtorin mukaan opettaja on kuitenkin kehittynyt huomattavasti toimissaan vuosien saatossa. Työyhteisön kannalta on tärkeää olla opettajan tukena hänen valinnoissaan, kun huoltajilta on välillä tullut muutenkin toisinaan valituksia erinäisistä asioista. Kun huoltajat ottavat nyt yhteyttä, niin rehtori kehottaa opettajaa pyytämään ainakin anteeksi, mutta hänen mielestään opettaja on toiminut, kuten kuuluukin. Aiheeseen liittyvä oppilas on aiheuttanut ennenkin haasteita.

Opettaja ja koulunkäyntiavustajat

Oppilas ei tee tehtäviään ja on hankala. On normaalia siirtää oppilas erityisopettajan luokkaan, jos opiskelu ei yleisopetuksessa luista. Opettaja ja rehtori eivät näe tilanteessa mitään ongelmaa.

Erityisopettaja oli pyytänyt oppilasta siirtymään ikkunan viereen, jotta tämä saisi happea ja raikasta ilmaa. Oppilas oli ehtinyt seisomaan siinä 15 minuuttia. Tilanteessa oli mukana koulunkäyntiavustajia ja he eivät kokeneet tilannetta nöyryyttävänä.

Rooliharjoitus

Aiheet: varhaiskasvatus, erityislastentarhanopettaja, erityisopetus, rajoittamistoimenpiteet

OHJEISTUS

Lue huoltajan kuvaus ja selvitykset. Pohdi eri näkökulmia tilanteeseen ja miten se tulisi ratkaista. Kun olet kirjoittanut ylös vastauksesi tai vaihtoehtoisesti olette keskustelleet siitä ryhmässä, lukekaa oikeusasiamiehen ratkaisu. (26.6.2008, dnro 4171/4/06)

Huoltaja

Kantelussa vanhempi arvosteli erityislastentarhanopettajan lapseensa kohdistamia kasvatustoimenpiteitä: erityislastentarhanopettaja oli istunut useita kertoja lapsen vatsan päällä ja painanut häntä lattiaan, jolloin häntä oli sattunut. Kantelija piti tapahtunutta lapseen kohdistuneena väkivaltana ja tiedustelikin, oliko tällainen kasvatustoiminta laillista ja eettisten periaatteiden mukaista.

Sosiaaliviraston selvitys

Sosiaaliviraston selvityksessä ilmenee, että syylihoitoa on useaan otteeseen jouduttu käyttämään lapsen käyttäytymisen vuoksi. Puutteellisten asiakirjojen vuoksi ei voitu arvioida, olivatko toimenpiteet suhteellisuusperiaatteen mukaisia.

Lisäämällä resursseja ei välttämättä olisi päästy parempaan tulokseen lapsen kannalta. Lapsen rauhoittamiseksi ja tilanteiden selvittämiseksi olisi joka tapauksessa jouduttu näissäkin tilanteissa ryhtymään eriasteisiin rauhoittamistoimenpiteisiin.

Erityislastentarhanopettajan selvitys

Lapsen käyttäytymisen vuoksi on jouduttu useaan otteeseen käyttämään syylihoitoa tai oikeastaan kiinnipitämistä. Jos lapsen rauhoittaminen sylissä ei onnistu, käytetään asentoa, jossa lapsi on vatsallaan patjalla. Potkimisen estämiseksi aikuinen istuu kevyesti lapsen reisien päällä. Lyömisen ja raapimisen estämiseksi aikuinen pitää lapsen käsiä selän takana. Kaikki toteutetaan lasta vahingoittamatta.

Erityislastentarhanopettaja kertoi käyttävänsä syylihoitomenetelmää aina viimeisenä keinona välttämättä tarpeetonta voimankäyttöä tai lapsen satuttamista.

Lapsen äidille oli selvitetty, mitä syylihoito tarkoittaa ja jokaisesta syylihoitokerrasta oli hänen mukaansa äidille myös tiedotettu erikseen yleensä puhelimitse tai lasta päivähoitosta haettaessa.

Selvityksen mukaan ”raivonpuuskan vallassa (lapsen nimi) käyttäytyy hyökkäävästi aikuista kohtaan. Hän sylkee, lyö, potkii, raapii ja puree. Hän on ikäisekseen isokokoinen ja vahva lapsi”.

Erityislastentarhanopettaja kertoi syylihoiton tarkoituksena olevan luoda lapselle turvallinen tilanne tunnetilan purkamiseen ja samalla suojella muita lapsia ja aikuisia lapsen vahingoittamisyrityksiltä.

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Kollektiivinen rangaistus koulussa

Tapaus koski kunnan menettelyä kieltää kaikilta kantelijan luokan oppilailta matkapuhelimien käyttö kouluaikana joidenkin oppilaiden pelattua puhelimillaan sopimattomia pelejä. Opettaja otti oppilaiden kännykät aamuisin lukittuun kaappiin.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa todettiin, että koulun toimivaltaan kuuluu puuttua opetusta tai oppimista häiritsevien esineiden käyttöön perusopetuslain säännösten mukaisesti. Perusopetuslaki antaa opettajille ja rehtoreille mahdollisuuden oppilaan omaisuuden haltuunottoon kuitenkin vain, mikäli se arvioidaan välttämättömän tärkeäksi ja milloin kaikki lievimmät keinot on käytetty. (EOAK/7166/2017, 25.5.2018)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Peruskoulun oppilaan kurinpidossa ei voitu käyttää nöyryyttävää seisottamista

Tapaus koski erityisopettajan toimintaa kantelijan erityisopetuksessa olevaa lasta kohtaan. Erityisluokanopettaja oli seisottanut oppilasta noin 15 minuutin ajan eristettynä omasta luokastaan toisen luokan oppilaiden ja vieraan opettajan edessä.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa todettiin, että vaikka erityisluokanopettajan luokassa paikalla olleiden kouluavustajien mukaan tilanne ei ollut nöyryyttävä, oli se luki- ja muista vaikeuksista kärsivän erityisoppilaan kannalta saattanut olla hyvinkin sitä. Lisäksi erityisluokanopettajan rehtorin pyynnöstä tekemä anteeksipyyntö oppilaalle oli ollut pikemminkin loukkaava kuin hyvän vuorovaikutuksen ja opetuksen tavoitteiden mukainen. Oikeusasiamies kiinnitti huomiota laajemminkin opetuksen järjestäjän vastuulle kuuluvan oppilashuollon ja kouluterveydenhuollon velvollisuuden perehtyä oppilaan ongelmiin ja selvittää opetus suunnitelman puitteissa ja opetusjärjestelyihin liittyvän tuen avulla koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. (27.8.2012, dnro 3013/4/11)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Leirikoulumatkaa ei voitu evätä peruskoulun oppilaan osalta ennakoitujen kurinpitongelmien perusteella

Tapauksessa kantelija arvosteli koulun rehtorin menettelyä, kun tämä oli koulun pihataloissa ilmoittanut, ettei ota kantelijan perheeseen sijoitettua lasta oppilaan käytöksen perusteella mukaan luokkaretkelle Norjaan. Kantelija piti menettelyä kohtuuttomana rangaistuksena kovia kokeneelle lapselle ja oli yrittänyt neuvotella asiasta rehtorin kanssa.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa katsottiin, ettei rehtorin menettely ollut oppilaiden kurinpidon kannalta menettelyllisesti perusopetuslain mukainen. Oppilasta ei saa häpäistä, alistaa tai muuten kohdella loukkaavasti. Kieltoa osallistua leirikouluun ei voida käyttää rangaistuksena. (7.11.2011, dnro 3263/4/10)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

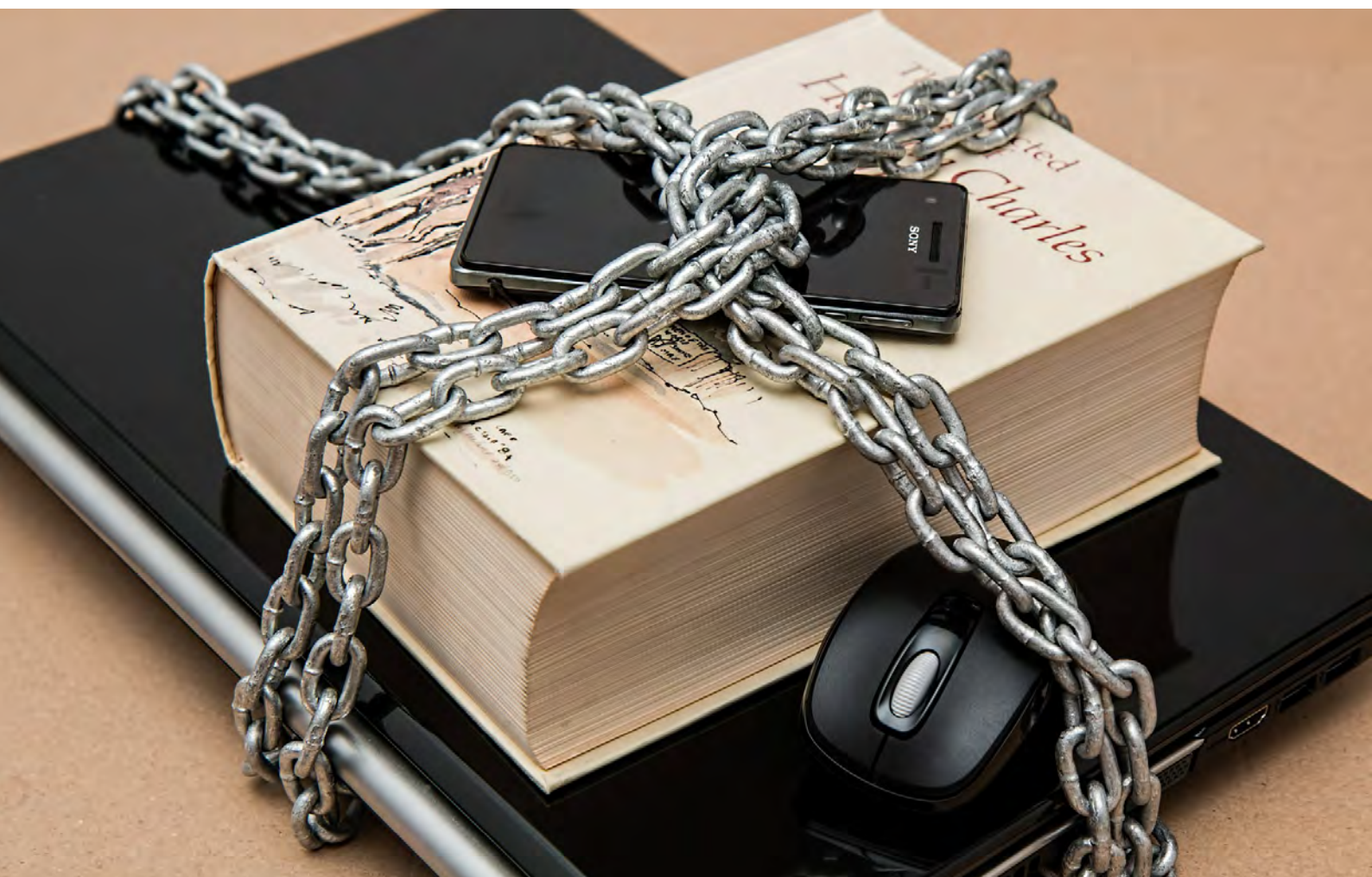
Erityistä hoitoa tarvitsevan lapsen rauhoittaminen kiinnipitämällä päiväkodissa

Kantelijan mukaan erityislastentarhanopettaja oli istunut useita kertoja lapsen vatsan päällä ja painanut häntä lattiaan, jolloin häntä oli sattunut.

Oikeusasiamies katsoi, että erityislastentarhanopettajan menettelyä ei saadun selvityksen perusteella voitu pitää moitittavana. Opettaja ja muu päiväkodin henkilökunta olivat toimineet lapsen rauhoittamisessa tilanteen edellyttämällä tavalla. Lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen ei ollut kuitenkaan pystytty vastaamaan päivähoitossa kaikilta osin parhaalla mahdollisella tavalla. Kun lasta joudutaan estämään pitempiaikaisesti tai toistuvasti, päiväkodin henkilöstön ja perheen tulee pikaisesti arvioida lapsen tarvitsemia tukitoimia. Lisäksi henkilöstölle tulee järjestää konsultaatiota lapsen kokonaistilanteen arviointiin ja lapselle tulee varmistaa riittävät kuntoutustoimenpiteet. (26.6.2008, dnro 4171/4/06)

TEEMA 7 | Sananvapaus

Sananvapautta turvaavat perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräykset. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Koska sananvapauden käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, sitä voidaan rajoittaa. Rajoituksista täytyy säätää lailla ja niiden täytyy olla välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastamisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTE

Oppilaiden sananvapaus ja opettajan puuttumiskynnys

Opettajan lisäksi myös oppilailla on sananvapaus ja ajoittain opettaja voi joutua arvioimaan omaa puuttumiskynnystään oppilaan sananvapauden käyttöön. Rikoslaisissa kiellettyä sananvapauden käyttöä on muun muassa toisen henkeen ja terveyteen kohdistuva uhkaus, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, julkinen kehottaminen rikokseen, uskonrauhan rikkinen ja väkivallan kuvauksen levittäminen. Oppilaat saattavat kuitata sanomisensa ”läpän heitoksi”. On kuitenkin oltava herkkä sen suhteen, onko ”läppä” hauska senkin oppilaan mielestä, johon se kohdistuu. Huorittelu, homottelu, vammaiseksi tai mamuksi nimittely ovat muun muassa kouluterveyskyselyissä esille tulevia kiusaamisen muotoja, eikä kiusaamista voida sananvapauden nimissä hyväksyä.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Lue opettajan mielipidekirjoitus ja arvioi miten rehtori, kollegat, oppilaat ja heidän vanhempansa reagoivat kirjoitukseen.

Lue sitten kirjoitukseen liittyvä oikeusasiamiehen ratkaisu (dnro 5342/4/13) kantelut ja ratkaisut -sivulta ja mieti millainen kirjoitus voisi olla sellainen, joka ei saa sananvapauden suoja.

MIELIPIDEOSASTO, AAMULEHTI

”Kun ammattikasvattaja on heikoin lenkki”

(julkaistu Aamulehdessä 3.4.2013 ja 8.4.2013)

Näkökulma-sivulla kirjoitettiin rohkeasti ja avoimesti koulupsykologin työstä (AL 29.3.). Mielen ammattilaiset tekevät merkittävää työtä auttaessaan oppilaita suorituskeskeisessä ja kiivastempoisessa koulumaailmassa, mutta yhden ilmiön edessä heidänkin voimat ehtyvät: alalle soveltumattomat ammattikasvattajat.

Kuinka paljon kasvukipuilevan nuoren ahdistuneisuutta lisää luonnehäiriöinen opettaja tai opinto-ohjaaja, joka toimii epäohjonmukaisesti ja maksattaa virheensä oppilaillaan?

Käytännössä epäkelpo koulun aikuinen voi toimia virassaan vuosikausia ilman, että kukaan puuttuu asiaan. Oppilaiden ja vanhempien valitukset kaikkuvat kuuroille korville, kun kollegat vaikenevat ja esimiehet peittelevät, koska koulun tärkein tavoite on säilyttää puhdas ja kiiltävä julkisivu, jotta oppilasvirta pysyisi tasaisena. Työnantajan lakimiehetkään eivät uskalla hyökätä opetusalan virkamiehen kimppuun, jos selkeitä virkavirheitä ei voida näyttää toteen.

Mieleltään häilyvän ammattikasvattajan tapauksessa suurimmat kärsijät ovat ne samat maan hiljaiset, jotka eivät tule huomatuiksi kotonakaan. Kun koulussa on korjaamisen varaa, paras oppilas on äänetön oppilas.

Lukuvuosien myötä panokset kovenevat ja pahimmillaan ahdistunut ja henkistä tukea tarvitseva oppivelvollinen ohjataan väärin jatko-opintoihin. On moraalitonta väittää, että maailman paras peruskoulu teki kaikkensa oppilaan hyväksi.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

2. Tehkää pari- tai pienryhmäyöskentelynä pedagogisen lisämateriaalin harjoitus (toinen alakoululle toinen yläkoululle/toiselle asteelle).

Olette **alakoulun** opettajien yhteisessä kehittämispäivässä ja pohditte seuraavaa tilannetta:

Alakoululaisten SnapChat/WhatsApp -ryhmien viestintä aiheuttaa jatkuvasti luokkien oppilaiden välille riitoja. Ryhmiä on monia ja ne vaihtuvat jatkuvasti, kun oppilaat poistuvat niistä riitautuessaan ja perustavat uusia. Tiedätte hyvin, ettette tiedä puoliakaan mitä ryhmissä tapahtuu, silti ymmärrätte, että se vaikuttaa joka päivä luokan työrauhaan ja dynamiikkaan. Naapurikoulun järjestyssäännössä on sovittu, että oppilaat antavat puhelimensa tunnin alussa opettajalle koulupäivän ajaksi.

Pohtikaa ratkaisuun liittyviä oikeudellisia näkökohtia sekä sananvapauden että teemassa 6 käsitellyn työrauhan näkökulmasta.

Olette kriisikokouksessa **yläkoulun/toisen asteen** oppilaitoksen opettajanhuoneessa:

Koulun eräs opettaja menetti edellisenä päivän hermonsa oppilaan solvatessa häntä, kääntyi ympäri, otti oppilasta hartioista kiinni ja ravisti häntä voimakkaasti käyttäen samalla voimansanoja. Illalla some on laulanut ja muiden oppilaiden kuvaamat videot ovat levinneet koko valtakuntaan. Tilanne ei tullut ns. puun takaa. Oppilaitoksen oppilaat käyttävät jatkuvasti asiantonta kieltä opettajia ja toisia oppilaita kohtaan. Teistä tuntuu, että oppilaat saavat sanoa mitä vain, mutta opettajan täytyy vain sietää. Monen opettajan pinna on kireällä ja kollegan teko tuntuu ymmärrettävältä.

Miten arvioitte asiaa oikeudelliselta kannalta? Voitteko puuttua oppilaiden puheisiin loukkamatta sananvapautta? Vinkkejä voi löytää [tästä Helsingin hovioikeuden ratkaisusta](#).

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Kaupunki loukkasi opettajan sananvapautta

Tapauksessa oli kyse opettajan saamasta varoituksesta mielipidekirjoituksen johdosta. Opettaja katsoi sananvapautensa tulleen loukaksi ja teki asiasta kantelun.

Oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että kaupunki loukkasi opettajan sananvapautta ja menetteli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan ja perustuslain 12 §:n vastaisesti. Kantelijalla oli opettajana oikeus saattaa yleisön tietoon ja keskustelun piiriin paitsi huolensa myös kriittiset näkemyksensä oman hallinnon-alansa epäkohdista, joilla voi olla vaikutusta lasten hyvinvointiin. Kantelijan kirjoitus alalle soveltumattomista ammattikasvattajista oli ollut jatkoa toisen kirjoittajan käynnistämään lasten jaksamista ja hyvinvointia koskevaan keskusteluun. Kantelijan kirjoituksessa ei ollut sillä tavoin yksilöity yksittäistä koulua, opettajaa tai opinto-ohjaajaa taikka työnantajaa, joihin kritiikin voitaisiin objektiivisesti tarkastellen katsoa yleisesti ja yksiselitteisesti kohdistuneen.

Ratkaisun mukaan virkamiestenkin sananvapauden rajoja on arvioitava perusoikeusmyönteisesti. Työnantaja ei ollut kirjallista varoitusta antaessaan ottanut riittävästi huomioon sananvapauden merkitystä perusoikeutena ja kirjoituksessa esiin nostetun aiheen tärkeyttä vaan oli keskittynyt lähinnä lojaliteettiperiaatelähtöiseen ajattelutapaan. Tärkeäksi katsottu aihe voi nauttia korotettua sananvapauden suojaa. Tapauksessa kaupunki työnantajana ei ollut löytänyt asiaankuuluvaa tasapainoa virkamiehen sananvapauden ja hänen lojaliteettivoitteensa välillä. (16.12.2014, dnro 5342/4/13)

VALTIONEUVOSTON OIKEUS-KANSLERIN RATKAISU:

Koulujen järjestyssääntöjen kieltä pukeutua toisia loukkaaviin vaatteisiin

Tapauksessa oli kyse koulun järjestyssääntöihin sisältyvästä kiellosta pukeutua koulussa toisia loukkaaviin vaatteisiin. Apulaisoikeuskanslerin mukaan asianmukainen kieltä voisi esimerkiksi olla sellainen, että paitojen tekstit eivät saa sisältää rikoslaisissa kriminalisoitua kiihottamista kansanryhmää vastaan. Tällöinkin joudutaan ottamaan huomioon sananvapautta koskevat säännökset. Tämän vuoksi koulun järjestyssääntöjen kiellon olisi tullut olla yksilöidympi. (Dnro OKV/427/1/2011, 16.08.2012)

MUITA RATKAISUJA:

Oikeusasiamiehen ratkaisu: Kunta loukkasi opettajan sananvapautta (EOAK/1307/2018, 7.10.2019)

Oikeusasiamiehen ratkaisu: Kaupunki loukkasi rehtorin sananvapautta (EOAK/1661/2018, 22.2.2019)

TEEMA 8 | Hyvä hallinto ja päätöksenteko

Opetus- ja kasvatusalalla tehdään monenlaisia päätöksiä, muun muassa opetuspaikkaan, koulukuljetuksiin, tulkitsemis- ja avustamispalveluihin, erityisiin opetusjärjestelyihin ja erityiseen tukeen liittyen. Päätöksiä tehtäessä on noudatettava hallinnonalan lainsäädäntöä ja hallinnon yleislakeja. Päätökset tulee muun muassa perustella huolellisesti ja niihin on liitettävä muutoksenhakuohjaus. Opetus- ja kasvatusalalla työskentelevien tulee myös osata neuvoa ja opastaa oppilaita ja heidän huoltajiaan, vaikka itse päätöksen tekeminen kuuluukin pääsääntöisesti esimiesten velvollisuuksiin.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

Millaisia arjen haasteita hyvään hallintoon liittyen kouluissa esiintyy?

HAASTEET

Lisää byrokratiaa?

Hyvä hallinto voi tuntua työläältä, mutta turvaa sen, että kaikkien osapuolten näkemykset ja tehdyt toimenpiteet tulevat huomioiduksi ja näkyville. Asioiden kirjaaminen ylös suojaaa siis myös opettajaa. Tilanteessa, jossa opettajan, rehtorin ja huoltajien näkökulmat poikkeavat toisistaan tämä on erityisen tärkeää. Esimerkiksi oikeusasiamiehen ratkaisemassa kiusaamistapauksessa asian selvittelyä vaikeutti se, ettei toimenpiteitä ollut kirjattu ylös.

Neuvoja pyydetään opettajalta, joka ei ole päätöksentekijä

Käytännössä huoltajat ja oppilaat voivat kääntyä helposti esim. oppilaitoksen rehtoria tutumman opettajan puoleen huolineen ja kysymyksineen. Opettajan tulee ymmärtää mihin oppilailla ja huoltajilla on oikeus. Hänen tulee osata tarjota neuvontaa ja ohjausta myös oma-aloitteisesti tilanteen sitä vaatiessa. Jos et osaa tai muista, selvitä ja varmista neuvosi oikeellisuus ja neuvo vasta sitten.

Päätöksen laiminlyönti tai viivästyminen

On asioita, joista täytyy tehdä päätös. Yleensä päätöksentekijä on rehtori tai kunnan sivistystoimen johtaja. Lain mukaan asiat pitää selvittää huolella, mutta viivyttämättä. Päätöksen tekemisessä menettely on tarkkaan säädely, tarkista siis voimassa olevat lait ja määräykset.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Lue tapausesimerkki alta, tee pohdintatehtävät ja lue ratkaisu dnro 219/4/13 ratkaisusivulta.

KUVAUS ARJESTA OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISUSTA:

Vanhemmat tekivät rehtorille ja koulutoimenjohtajalle hakemuksen henkilökohtaisesta avustajasta 10-vuotiaan poikansa oppimisen tueksi. Lapsella oli hoitosuhde lastenpsykiatrian poliklinikalla ja hänelle oli tehty erityisen tuen päätös, HOJKS ja hänelle järjestettiin avustajapalveluita. Viimeisen osastojakson jälkeen lääkäri suositteli lapselle henkilökohtaista avustajaa koulunkäynnin tueksi. Päätöstä ei tehty useista pyynnöistä huolimatta. Rehtori pyysi kääntymään vammaispalveluiden puoleen, eikä ymmärtänyt miksi pitäisi tehdä päätös henkilökohtaisesta avustajasta.

- a. mieti miksi rehtori ei tehnyt asiassa päätöstä?
- b. miksi päätöksen/aloitteen tekeminen/neuvominen voisi olla vaikeaa juuri sinulle?

2. Selaile läpi hallinnon yleislakien sisällysluettelot (linkit oikeudellinen perusta -sivulla 21). Kirjaa ylös mitä itsellesi uutta niissä oli?

3. Valitse ainakin yksi oikeusasiamiehen ratkaisuista hyvään hallintoon liittyen tämän teemasosan ratkaisut ja kantelut -sivulta. Lue se kokonaisuudessaan ja pohdi tilanteen yhtymäkohtia omaan työhösi: onko tilanne tuttu? Tunnistatko asioita, joihin sinun olisi hyödyllistä perehtyä paremmin?

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

4. Tutki alla olevaa kaaviota hallintopäätöksen tekemisestä ja arvioi seuraavia toimintamalleja. Alleviivaa menettelytapa, jonka valitsisit. Tarkista ”oikea” toimintatapa sivun alalaidasta. Huom! Todellisuudessa ”oikeita” menettelytapoja on useita, mutta kuvitteellisen tilanteen etenemisen kannalta vain yksi on oikea.

Tilannekuvaus: Kuvitteellinen tapaus henkilökohtaisen avustajan myöntämisestä

Vanhempainvartissa huoltaja kertoo uudelle opettajalle levottoman lapsensa useista diagnooseista ja toivoo, että lapsi saisi henkilökohtaisen avustajan.

- Opettaja ei ota kantaa asiaan, koska arvelee ettei mitään ole tehtävissä ja ohjaa huoltajan keskustelemaan rehtorin kanssa.
- Opettaja päivittelee tilannetta ja on huoltajan kanssa samaa mieltä siitä, että luokkaan olisi ehdottomasti saatava apua.

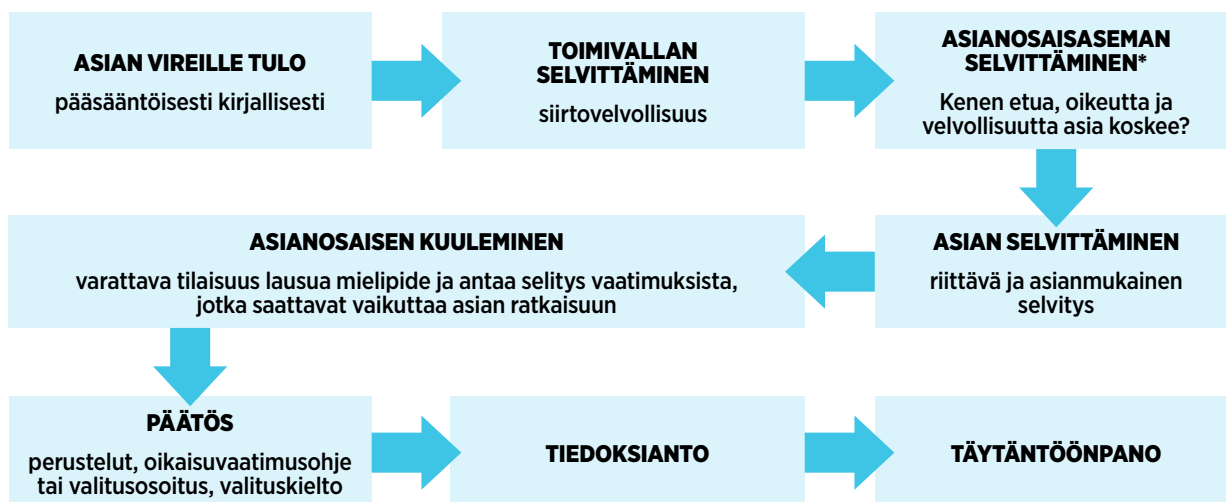
Huoltaja esittää koulun rehtorille pyynnön henkilökohtaisesta avustajasta lapselleen. Rehtorilla on tiedossa koulun ja kunnan niukat resurssit ja kunnassa oleva käytäntö, että henkilökohtaisia avustajia ei määrätä...

- Rehtori vastaa huoltajalle, ettei ko. kunnassa kukaan saa henkilökohtaista avustajaa.
- Neuvoo huoltajaa tekemään asiassa kirjallisen hakemuksen kunnalle avustajan saamiseksi.

Avustajahakemusta käsitellään kunnassa.

- Päätöksessä ei myönnetä henkilökohtaista avustajaa, perusteluna se, etteivät kunnan resurssit riitä.
- Asiaa ei pidetä tarpeellisena selvittää enempää. Päätöksessä ei ole muutoksenhakuohjeita.
- Myönnetään oppilaalle luokka-avustaja olemassa olevista resursseista. Päätöksessä ei perusteluja eikä muutoksenhakuohjeita.
- Asiaa selvitetään ja asianosaisia kuullaan. Ei myönnetä henkilökohtaista avustajaa, mutta myönnetään ko. luokkaan luokka-avustaja. Päätöksessä on perustelut siitä, miten lapsen riittävä tuki saadaan järjestettyä koulussa tuen eri muodoilla ja luokka-avustajan avulla. Päätöksessä on muutoksenhakuohjeet.

HALLINTOPÄÄTÖKSEN TEKEMINEN

Päätöksen tekemisen eri vaiheiden yksityiskohtaiset säädökset löydät hallintolaista.

* Asianosainen hallintoasiassa on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Asianosaisia ovat hakija omassa asiassaan ja muut, joihin asiassa annettava päätös kohdistuu.

Vastaukset: a, b, d

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Henkilökohtaista avustajaa koskevaan hakemukseen ei annettu päätöstä

Tapauksessa kantelijat olivat lääkärinlausuntoon viitaten tehneet hakemuksen henkilökohtaisen avustajan saamiseksi lapsensa oppimisen tueksi. Päätöstä ei ollut tehty heidän useista pyynnöistä huolimatta.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa muistutetaan siitä, että viranomaisella on velvollisuus tehdä hallinnollinen päätös sellaisen vaatimuksen tai hakemuksen johdosta, joka koskee asianosaisen etua, oikeutta tai velvollisuutta. Opetuksen järjestäjällä on harkintavaltaa siinä, miten se järjestää avustajapalvelut, eikä subjektiivista oikeutta nimenomaan henkilökohtaiseen avustajaan ole. Oikeus perusopetukseen ja samalla opetukseen osallistumisen mahdollistavat avustajapalvelut ovat kuitenkin lapsen subjektiivisia oikeuksia. Mikäli lapselle on haettu koulunkäyntiavustajaa henkilökohtaisesti järjestettynä, ja kunta on tästä eri mieltä, on päätös asiasta tehtävä ja perusteltava. Päätöksessä on selvitettävä, millä muulla tavoin opetuksen järjestämisestä voidaan huolehtia, jotta lapsen oikeus saada perusopetusta tulee turvatuksi. Huoltaja voi halutessaan hakea kielteiseen päätökseen muutosta. Tapauksessa päätöstä henkilökohtaista avustajaa koskevaan hakemukseen ei ollut tehty. Oikeusasiamies piti laiminlyöntiä vakavana. (20.1.2014, dnro 219/4/13)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Sivistystoimi viivytteli oikaisuvaatimuksen käsittelyssä

Tapauksessa oli kyse oikaisuvaatimuksen käsittelystä tapauksessa, jossa kantelija siirrettiin hoitamaan luokanopettajan virkaa toiseen kouluun.

Oikeusasiamiehen ratkaisussa todettiin, että sekä hallintolain että kuntalain mukaan oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä. (EOAK/3197/2019, 2.10.2019)

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Erityisen tuen järjestäminen ja päätöksenteko

Tapauksessa oli kyse lapsen perusopetuksen ja erityisen tuen järjestämiseen liittyvästä päätöksenteosta.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa muistutetaan, että erityisen tuen järjestämiseksi tulee oppilaalle aina tehdä kirjallinen muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Ennen päätöksentekoa opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa hallintolain 34 §:n mukaisesti sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Oppilaan oma mielipide tulee selvittää hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kuuleminen on kirjallista menettelyä, jossa varataan huoltajalle mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Päätöksestä tulee riittävän yksilöidysti ilmetä, miten erityinen tuki toteutetaan, mitä on päätetty ja mihin asianosainen on oikeutettu. Hallintolain 45 §:n 1 momentissa säädetyn pääsäännön mukaan päätös on perusteltava. Viranomaisen on myös annettava oikeat ja riittävät tiedot muutoksenhakuoikeuden käyttämistä varten. (EOAK/1586/2019, 6.2.2020)

LISÄÄ RATKAISUJA:

Oikeusasiamiehen ratkaisu: Koulu ei antanut valituskelpoisia päätöksiä oppilaan opetuksen järjestämisestä hakemuksesta poikkeavalla tavalla. (30.12.2015, dnro 4716/4/14)

TEEMA 9 | Koulukuljetukset

Kuntien järjestämissä koulukyydeissä matkustaa päivittäin koteista kouluun ja sieltä takaisin runsaat 120 000 lasta. Koulukuljetukset katsotaan osaksi koulun toimintaa. Niistä päätettäessä on lähtökohdaksi otettava oppilaiden ja yksittäisen oppilaan intressit, perusopetuksen tavoitteiden toteuttaminen ja oppilaille kuuluvat oikeudet¹². Koulukuljetusten järjestämiseen liittyvät keskeisimmät ehdot sisältyvät perusopetuslakiin sekä liikenne- ja viestintäministeriön asetukseen koulu- ja päivähoitokuljetusten kuormituksesta ja turvallisuusjärjestelyistä.

12 Hakalehto-Wainio 2012a, 263–267. Hakalehto-Wainio 2012b, 238–258.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTE

Yksilöllisten erityistarpeiden huomioiminen

Lasten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen kuljetusjärjestelyjä tehtäessä ei ole aina helppoa. Kuljetusten toteutuksessa, siihen liittyvässä tiedonvaihdossa ja päätöksenteossa lapsen yksilölliset erityistarpeet tulee kuitenkin lain mukaan aina ottaa huomioon.

PEDAGOGISET TEHTÄVÄT

1. Lue seuraavalla sivulla oleva oikeusasia-miehen ratkaisu yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta koulukuljetuksissa. Millaisia ajatuksia tilanne herättää? Miten koulun edustajat olisivat voineet toimia toisin? Kuinka sinä olisit toiminut?
2. Tutustu Liikenneturvan aineistoon koulukuljetuksista ja lue Ylen uutinen. Mieti mitä opettaja ja koulu voivat tehdä ennaltaehkäistäkseen koulukuljetukseen liittyvien vaaratilanteiden toteutumista.

Koulukuljetukset: <https://yle.fi/uutiset/3-10797084>

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Vammaisen lapsen kuljetuksissa on otettava huomioon hänen yksilölliset erityistarpeensa

Tapaus koski 9-vuotiaan vaikeasti vammaisen lapsen koulukuljetuksia, jotka oli järjestetty osin yhteiskuljetuksena, jolloin kotimatka oli kestänyt jopa 2 tuntia. Oma taksikuljetustaan lapsi joutui joskus odottamaan jopa tunnin ajan. Kuljetuksissa lapsi oli itkenyt lähes joka päivä, sillä terveydentilansa vuoksi hänellä oli vaikeuksia pidättää ja hän oli kastellut alleen muuttaman kerran kuljetuksissa. Muut lapset olivat myös kiusanneet ja satuttaneet häntä kuljetuksen aikana. Huoltajan toimittamassa lääkärinlausunnossa todettiin, että kohtuullinen kotimatkan kesto oli enintään 30 minuuttia. Pyynnöstä huolimatta huoltajalle ei annettu kuljettajan puhelinnumeroa eikä aikataulua.

Oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan, että kaupunki opetuksen järjestäjänä ei ollut riittävällä tavoin huolehtinut kuljetusten yksilöllisestä järjestämisestä, niiden toimivuudesta, oppilaan turvallisuudesta ja kuljetuksiin liittyvästä tiedonkulusta huoltajan ja kuljetusfirman välillä ottaen erityisesti huomioon vaikeavammaisen lapsen yksilölliset erityistarpeet. Lääkärintodistuksia oli edellytetty useaan otteeseen ja kuljetusjärjestelyt ja -aikataulut olivat selvinneet hyvin myöhään. Kuljetuksen järjestäminen lapsen edun edellyttämällä tavalla oli ollut lähinnä kantelijan oman aktiivisuuden ja peräänantamattomuuden varassa.

Keskeisinä oikeusohjeina ratkaisussa käytettiin seuraavia perustuslain kohtia: 6 § (yhdenvertaisuus), 7 § 1 momentti (oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen), 16 § (oikeus maksuttomaan perusopetukseen), 19 §:n 3 momentti (lapsen hyvinvoinnin ja yksilöllisen kasvun tukeminen), 22 § (julkisen vallan on turvattava

perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen) sekä 21 § (oikeusturva)

Kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista mainittiin YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen artiklat 3 kohta 1 (lapsen etu), 2 (syrjinnän kieltäminen), 23 (vammaiselle lapselle tarvittaessa annettava apu) ja 28 (jokaisen lapsen yhtäläinen oikeus opetukseen sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen artiklat 7 (sopimuspuolten on muun ohella toteutettava kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa) ja 24 (vammaisten henkilöiden oikeus koulutukseen ja yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti kohtuullisiin mukautuksiin).

Koulukuljetusten järjestämistä koskien ratkaisussa viitattiin perusopetuslain 32 §:ään, jonka 2 momentin mukaan oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia, ja jos oppilas on lukuvuoden alkaessa täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään kolme tuntia. Kuljetusten turvallisuuden osalta viitattiin liikenne- ja viestintäministeriön asetukseen koulu- ja päivähoitokuljetusten kuormituksesta ja turvallisuusjärjestelyistä (553/2006).

Asian käsittelyn osalta viitattiin tuolloin voimassa olleeseen hallintolainkäyttölain mukaiseen valitusmenettelyyn (1.1.2020 alkaen hallintolainkäyttölain sijaan sovellettavaksi on tullut laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa) Lisäksi muistutettiin seuraavista hallintolain kohdista: 7 § (hallinnon palveluperiaate), 8 § (neuvonta, kysymyksiin ja tiedusteluihin vastaaminen) ja 31 §:n 1 momentti (virallisperiaate). (17.12.2014, dnro 5695/4/13)

TEEMA 10 | Kodin ja koulun yhteistyö

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämistä on aina opetuksen järjestäjällä. Säädökset poikkeavat jossain määrin toisistaan eri koulutusasteiden osalta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään muun muassa yhteistyöstä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tulee laatia yhteistyössä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa (varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §:t).

Perusopetuksessa kodin ja koulun yhteistyön perussääntö on kirjattu perusopetuslakiin (3 §). Yhteistyöstä tulee lain mukaan ottaa määräykset myös opetussuunnitelmien perusteisiin sekä opetussuunnitelmaan (14 § ja 15 §). Lisäksi siihen kiinnitetään erityistä huomiota tehostettua tukea ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa koskevien säädösten kohdalla (16 a § ja 17 a §)

Myös toisella asteella tehdään yhteistyötä kodin kanssa: yhteistyö on kirjattu sekä lukiolakiin että lakiin ammatillisesta koulutuksesta, kun kyseessä ovat alle 18-vuotiaat opiskelijat.

Arjen haasteet ja pedagogiset tehtävät

HAASTE

Koulun ja kodin välinen yhteistyö ei ole aina helppoa. Siinäkin tapauksessa, että se on haastavaa, oikeudellisen vastuun yhteistyöstä kantaa opetuksen järjestäjä. Erityisen tärkeää haastavissa tilanteissa on säilyttää objektiivisuus, puolueettomuus, asiallisuus ja selkeys. On hyvä myös kirjata ylös kaikki se toiminta, jolla yhteistyötä pyritään toteuttamaan siten, että mahdollisen ristiriitatilanteen kärjistyessä myös ulkopuolinen pystyy arvioimaan opetuksen järjestäjän toimintaa.

Kantelut ja ratkaisut

OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU:

Rehtorin menettely tapaamisessa opiskelijan isän kanssa

Tapauksessa kantelija arvosteli ammattiopiston rehtorin menettelyä poikansa opintoja koskevassa asiassa. Kyse oli huoltajan pyynnöstä hänen poikansa asiassa ja tämän valtuuttamana järjestetyn neuvottelutilaisuuden järjestelyistä. Huoltaja oli halunnut nauhoittaa tilaisuuden, hän oli eri mieltä tilaisuudesta laaditun muistion sisällöstä ja oli tyytymätön siihen, miten rehtori oli vastannut tilaisuuteen liittyvään tiedusteluun. Rehtori oli ennen tilaisuutta pyytänyt neuvoa Kuntaliiton lakimieheltä nauhoittamisen osalta, tästä hän oli maininnut myös kantelijalle.

Apulaisoikeusasiamies muistutti ratkaisussaan, ettei viranomaisen voi kieltää ilman lakiin perustuvaa oikeutta asiakasta tallentamasta viranomaisessa käymäänsä neuvottelua. Pelkästään se, että henkilö tallentaa käymäänsä keskustelua viranomaisen kanssa, ei vielä merkitse, että tällä loukattaisiin viranomaisessa työskentelevien yksityisyyttä. Tapauksessa rehtori ei ollut selvityksessään vedonnut yksityisyyden suojaamiseen vaan lähinnä henkilöstön aiempiin kokemuksiin kanssakäymisestä kantelijan kanssa. Henkilöstö oli kokenut kantelijan kärjistävän asioita ja syyllistävän heitä jokaisesta sanasta. Siksi rehtori oli pitänyt parempana tehdä palaverista muistio, jonka molemmat hyväksyvät nauhoitteen sijaan.

Koska hallintolaista ei ole johdettavissa muistion tai pöytäkirjan laatimisvelvollisuutta kyseisen tapauksen kaltaisesta keskustelutilaisuudesta, ei säädöksiä myöskään muistion sisällön osalta ole. Apulaisoikeusasiamies piti kuitenkin selvänä, että mikäli osapuolet ovat erimielisiä keskustelun kulusta ja sisällöstä, kumpakaan ei voida velvoittaa hyväksymään asiakirjan sisältöä sellaisenaan. Siksi menettelytapa jää osapuolten itsensä harkittavaksi. Sen

jälkeen, kun tapauksessa kantelija oli ilmoittanut, ettei hyväksynyt rehtorin kirjoittaman muistion sisältöä, oli rehtori ilmoittanut kantelijalle, että tilaisuudesta jää kaksi erilaista muistiotä, kantelijan ja hänen itsensä hyväksymä. (EOAK/2692/2018, 15.10.2019)

KS. MYÖS OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU KOSKIEN TERAPIAN JÄRJESTÄMISTÄ VARHAISKASVATUKSESSA (RATKAISUSELOSTE SIVULLA 37)

Ratkaisussa muistutettiin varhaiskasvatuslain edellyttävän, että lapsen vanhemmille tai muille huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Myös lasten osallistuminen mahdollisuuksien mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon ja palveluiden suunnitteluun mahdollistaa sen, että päätös ja toiminta kohdistuvat nimenomaan yksilöllisesti lapsen tarpeisiin ja toiveisiin.

KS. MYÖS OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU: ERITYISEN TUEN JÄRJESTÄMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO (RATKAISUSELOSTE SIVULLA 55)

Ratkaisussa muistutettiin, että ennen päätöksentekoa opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa hallintolain 34 §:n mukaisesti sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Oppilaan oma mielipide tulee selvittää hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kuuleminen on kirjallista menettelyä, jossa varataan huoltajalle mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

LÄHTEET

- CEDAW 2014: Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen CEDAW -komitean suositukset 2014. CEDAW/C/FIN/CO/7.
- CERD 2017: Rotusyrjinnän vastaisen CERD -komitean suosituksia Suomelle 2017. CERD/C/FIN/23
- EOA 2019: Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018. PunaMusta Oy: Helsinki. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_11+2019.pdf (viitattu 11.3.2020)
- Eriksson, S. (2008): Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Osoitteessa: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-tutkimuksia-3.pdf> (viitattu 13.3.2020)
- FRA 2017: EU-MIDIS II: European Union minorities and discrimination survey: Main results. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2012a): *Oppilaan oikeudet opetustilassa*. Hämeenlinna. 263–267.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2012b): Turvallisen oppimisympäristön toteutumisen oikeudellisista haasteista peruskoulussa. *Lakimies*, 2/2012. 238–258.
- Holopainen, P., Järvinen, R., Kuusela, J. & Packalen, P. (2009) Työrauha tavaksi. Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa. Opetushallitus. Edita Prima Oy: Helsinki. Osoitteessa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/holopainen-p.-et-al.-työrauha-tavaksi-kohtaaminen-toimintakulttuuri-ja-pedagogiikka-koulun-arjessa.-2009.pdf> (viitattu 13.3.2020)
- Ihmisoikeuskeskus (2017): Asiantuntijaluentosarja perus- ja ihmisoikeuksista. Osoitteessa: www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/luentosarja (viitattu 11.1.2020)
- Kouros, K. & Ihmisoikeuskeskus (2017): *Johdatus perus- ja ihmisoikeuksiin*. Asiantuntijaluentosarja perus- ja ihmisoikeuksista. Osoitteessa: www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/luentosarja (viitattu 11.1.2020)
- Martikainen, S. (2019): *”Se on muovannut minusta sellaisen kuin olen” Koulukiusaamisen päättymisen koulukiusattujen kertomana*. Kasvatustieteiden tiedekunta, Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Opetushallitus (2010): Esteettömästi toisen asteen opintoihin – opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun. Oppaat ja käsikirjat 2014:10. Osoitteessa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/esteettomasti-toisen-asteen-opintoihin> (viitattu 13.3.2020)
- Pelastakaa Lapset (2015): *Entten tentten pelistä pois. Lapsen ääni 2015 -raportti lasten kokemuksista köyhyydestä ja osallisuudesta*. Osoitteessa: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2016/04/25094856/Lapsen_aani_raportti_SUOMI.pdf (viitattu 11.3.2020)

Sakslin, M. & Ihmisoikeuskeskus (2017): *Perusoikeudet Suomessa*. Asiantuntija-luentosarja perus- ja ihmisoikeuksista. Osoitteessa: www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/luentosarja (viitattu 11.1.2020)

Salmivalli C. (2003). *Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja*. Juva: PS-kustannus

Sosiaali- ja terveysministeriö (2019): *Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Osoitteessa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

THL (2019): *Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskysely 2019 -sivusto*: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kasvuympariston-turvallisuus>

Unicef (2019): *Lapsenoikeusperustaisuuden jalkauttaminen koulussa opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Koulupilotti 2017–2019. Tiivistelmä osoitteessa: <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Julkishallinto/Lapsenoikeusperustainen+koulupilotti.pdf>* (viitattu 26.2.2020)

Virallislähteet

PeVL 12/1982 vp. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/pevl_12+1982.pdf (viitattu 13.3.2020)

PeVM 2/2014 vp. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_2+2014.pdf (viitattu 13.3.2020)

Laillisuusvalvontaratkaisuja

EOAK 1586/2019 (6.2.2020): *Erityisen tuen järjestäminen ja päätöksenteko*. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1586/2019> (viitattu 13.3.2020)

EOAK 2186/2018 (5.11.2019): *Koulujen uskonnolliset juhlat ym.* Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2186/2018> (viitattu 13.3.2020)

EOAK 1120/2018 (23.10.2019) *Maksullinen toiminta perusopetuksessa*. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1120/2018> (viitattu 13.3.2020)

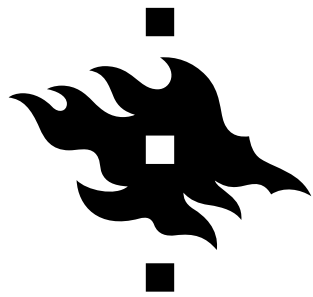
EOAK 2882/2018 (23.10.2019): *Rahan kerääminen vanhemmilta valinnaisen liikunnan ja retken järjestämisestä koskeviin kuluihin*. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2882/2018> (viitattu 13.3.2020)

EOAK 2719/2018 (18.10.2019): *Koetilanteiden erityisjärjestelyjen toteuttaminen*. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2719/2018> (viitattu 13.3.2020)

EOAK 2692/2018 (15.10.2019): *Rehtorin menettely tapaamisessa opiskelijan isän kanssa*. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2692/2018> (viitattu 13.3.2020)

- EOAK 1307/2018 (7.10.2019): Kunta loukkasi opettajan sananvapautta. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1307/2018> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 3197/2019 (2.10.2019): Sivistystoimi viivytteli oikaisuvaatimuksen käsittelyssä. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3197/2019> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 4536/2018 (26.9.2019): Terapian järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4536/2018> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 3469/2016 (11.9.2017): Kaupungin menettely uskonnon opetuksen järjestämisessä. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3469/2016> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 1178/2018 (18.6.2019): Sisäilmaongelmat kouluissa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1178/2018> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 1661/2018 (22.2.2019): Kaupunki loukkasi rehtorin sananvapautta. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1661/2018> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 7166/2017 (25.5.2018): Kollektiivinen rangaistus koulussa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/7166/2017> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 169/2018 (9.5.2018): Rehtorin menettely oppilaan kurinpitoasiassa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/169/2018> (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 6196/2017 (23.1.2018): Lapsen kuuleminen koulun loma-ajoista. Osoitteessa: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereopaa&\\${BASE}=ereopaa&\\${THWIDS}=0.47/1584110207_14130&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereopaa&${BASE}=ereopaa&${THWIDS}=0.47/1584110207_14130&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) (viitattu 13.3.2020)
- EOAK 5754/2016 (8.6.2017): Päiväkodissa järjestettävä maksullinen musiikki-leikkikoulu. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5754/2016> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 745/4/16 (25.4.2017): Erityisen tuen päätöksen tekeminen viittomakieliselle lapselle. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/745/2016> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 4716/4/14 (30.12.2015): Koulu ei antanut valituskelpoisia päätöksiä oppilaan opetuksen järjestämisestä toisin. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4716/2014> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 2469/4/14 (18.11.2015): Opetushallitukselle moitteet Virsivisan järjestelyistä peruskoulussa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2469/2014> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 1633/4/14 (21.7.2015): Kunnassa asuvalla lapsella on oikeus perusopetukseen oleskeluoikeuden rekisteröimättömyydestä huolimatta. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1633/2014> (viitattu 13.3.2020)

- EOA 5695/4/13 (17.12.2014): Vammaisen lapsen kuljetuksissa on otettava huomioon hänen yksilölliset erityistarpeensa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5695/2013> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 5342/4/13 (16.12.2014): Tampereen kaupunki loukkasi opettajan sananvapautta. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5342/2013> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 219/4/13 (20.1.2014): Henkilökohtaista avustajaa koskevaan hakemukseen ei annettu päätöstä. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/219/2013> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 577/4/11 (15.2.2013): Kehitysvammaisten oppilaiden opetuksen järjestäminen Espoossa. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/577/2011> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 4401/4/10 (17.12.2012). Koulukiusaamisen syihin on puututtava. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4401/2010> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 3013/4/11 (27.8.2012): Peruskoulun oppilaan kurinpidossa ei voitu käyttää nöyryyttävää seisottamista. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3013/2011> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 3263/4/10 (7.11.2011): Leirikoulumatkaa ei voitu evätä peruskoulun oppilaan osalta ennakoitujen kurinpito-ongelmien perusteella. Osoitteessa: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3263/2010> (viitattu 13.3.2020)
- EOA 4171/4/06 (26.6.2008): Erityistä hoitoa tarvitsevan lapsen rauhoittaminen kiinnipitämällä päiväkodissa. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4171/2006> (viitattu 11.3.2020)
- OKV 427/1/2011 (16.08.2012) Kantelu peruskoulun rehtorin menettelystä. Osoitteessa: https://www.okv.fi/media/uploads/ratkaisut/ratkaisut_2012/okv_427_1_2011.pdf (viitattu 13.3.2020)

HELSINGIN YLIOPISTO